

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės ir administracinės teisės katedra

Justės Keršulytės,
V kurso, konstitucinės ir
administracinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistrinis darbas

Juridinio asmens reputacijos gynyba

Vadovė: doc. Dr. Liudvika Meškauskaitė

Recenzentas: Prof. Dr. Egidijus Šileikis

Vilnius 2007

TURINYS

TURINYS	1
ĮŽANGA	2
1. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS SĄVOKA.....	4
2. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNYBA	10
2.1. IKITEISMINĖ PAŽEISTŲ TEISIŲ GYNYBA.....	11
2.2. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNYBA TEISME.....	21
2.2.1. ŽINIŲ PASKLEIDIMO FAKTAS	27
2.2.2. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS YRA APIE IEŠKOVĄ	29
2.2.3. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS ŽEMINA JURIDINIO ASMENS REPUTACIJĄ.....	32
2.2.4. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS NEATITINKA TIKROVĖS	36
3. ŽALOS ATLYGINIMAS JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNIMO BYLOSE	39
3.1 NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS JURIDINIAM ASMENIUI	41
3.1. NETURTINĖS ŽALOS TAIKYMO JURIDINIAM ASMENIUI PAGRINDAI IR DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJAI.....	43
4. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNIMAS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISME	47
IŠVADOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IŽANGA

Temos aktualumas. Sparčiai besivystant visuomeniniams santykiams juridinio asmens reputacijos bei jos gynybos temų problematika tampa vis aktualesnė ir dažniau nagrinėjama tema tiek ir publikacijose, straipsniuose, tiek ir teismų praktikoje. Temos aktualumą paaiškina ir tai, kad juridinio asmens reputacijos gynimo klausimai įstatymo leidėjo Lietuvoje buvo įtvirtinti ne taip ir seniai – 1996 metais Visuomenės informavimo įstatymu. Be to, įstatymų leidyba, reguliuojanti šiuos teisinius santykius, dar nėra stabili – priimami teisės aktai pakankamai dažnai keičiami ir tobulinami.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – atskleisti juridinio asmens reputacijos gynybos specifiką. Darbe nemažai dėmesio skiriama klausimui dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybės už pažeistą juridinio asmens gerą vardą. Taip pat aptariama ir juridinio asmens reputacijos bei dalykinės reputacijos sąvokos problematika – siekiama išsiaiškinti šių sąvokų turinį bei skirtumus. Trečioji darbo dalis skirta žalos atlyginimui, ypatingas dėmesys atkreipiamas į neturtinės žalos atlyginimo klausimus. Visų pirma dėl juridinio asmens galimybės patirti tokią žalą, o vėliau – ir dėl jos atlyginimo

Darbo objektas. Darbe nagrinėjama juridinio asmens reputacijos gynimo specifika Lietuvos Respublikos teismuose. Taip pat analizuojamos aktualios Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos. Siekiant kuo išsamiau aptarti juridinio asmens pažeistų teisių gynybos įvairius aspektus, atskirai yra nagrinėjamos ikiteisminė ir teisminė procedūros.

Tyrimo metodai. Tyrinėjant aktualius klausimus remiamasi sisteminiu, aiškinimo, analitiniu bei įstatymų leidėjo ketinimų metodais, siekiant kuo išsamiau atskleisti juridinio asmens reputacijos gynybos specifiką. Analizuojant aktualias teismų praktikos bylas kai kuriais atvejais neišvengiamai vartojamas ir aprašomasis metodas.

Darbo originalumas. Pažymėtina, jog juridinio asmens reputacijos gynyba palyginus neseniai pradėjo skintis savo kelią, tad negalima pasigirti nei gausia teismų praktika, nei išsamia moksline literatūra. Kol kas šia tema yra išleista tik vienas vadovėlis studentams. Darbas išsiskiria iš kitų rašto darbų jau vien tuo, kad žiniasklaidos teisė yra naujas, tik nuo 2006 metų, dėstomas dalykas konstitucinės ir administracinės teisės katedroje, todėl šia tema Vilniaus universitete kol kas nėra parašyta nei vieno magistrinio darbo.

Svarbiausi šaltiniai. Rašto darbe daugiausia remiamasi specialiai šiam klausimui skirtu Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, konkrečiai jo 2.24 straipsniu. Taip pat šiuos teisinius santykius reguliuoja ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. Labai daug dėmesio skiriama Lietuvos Aukščiausioje Teismo praktikai, nes juridinio asmens reputacijos gynimas priklauso bendrosios kompetencijos teismų bylų kategorijoms. Pajvairinimui ir palyginimui pateikiama nemažai Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų, kuriuose atskleidžiami saviraiškos laisvės aspektai bei šios teisės gynimo ribos. Darbe taip pat naudojamos aktualių nagrinėjamai temai straipsnių, monografijų medžiaga.

1. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS SAŲVOKA

Siekiant išsamiai aptarti juridinio asmens reputacijos gynybos būdus bei jų specifiką, verta pradėti nuo juridinio asmens sąvokos, požymių bei rūšių trumpo aptarimo. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau šiame darbe LR CK) 2.33 straipsnyje skelbiama, jog juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme¹. Juridinį asmenį apibrėžia jo pirminiai požymiai. Vienas iš jų – organizacinis vieningumas, kuris pasireiškia vidine struktūra (susivienijimas turi skyrius, padalinius, valdymo priežiūros organus, dalyvių susirinkimą ir pan.) ir struktūrinių dalių sujungimu į vieną visumą. Organizacinį vieningumą lemia tai, kad susivienijimo struktūriniai padaliniai veikia ne savo, o viso juridinio asmens vardu, todėl susivienijimas turi turėti pavadinimą. Tai – išvestinis juridinio asmens požymis (išvestinis juridinio asmens požymis yra ir atskiras juridinio asmens turtas). Kiti pagrindiniai juridinio asmens požymiai yra civilinis teisnumas ir veiksnumas (tai – galėjimas turėti konkrečias civilinių įstatymų numatytas ar jų nedraudžiamas teises ir pareigas, galėjimas savo veiksmais įgyti ir įgyvendinti tokias teises bei savo veiksmais susikurti pareigas ir jas vykdyti), civilinis procesinis teisnumas (galėjimas turėti civilines procesines teises ir pareigas) ir veiksnumas (galėjimas įgyvendinti savo teises teisme ir pavesti atsakovui vesti bylą)². Susivienijimas gali būti laikomas juridiniu asmeniu tik esant visiems šiems požymiams.

Juridiniai asmenys gali būti skirstomi įvairiais kriterijais. Susivienijimai, turintys visus aukščiau paminėtus požymius, pagal veiklos pobūdį yra skirstomi į įmones, įstaigas ir organizacijas. Įmonė – tai susivienijimas, užsiimantis ūkine komercine veikla arba veikla, kuria siekiama naudoti jos steigėjams. Įstaiga yra susivienijimas, vykdomas įstatymų nustatytas valstybės ar savivaldybės funkcijas, ar susivienijimas, veikiantis socialinio, švietimo mokslo, kultūros, sporto ar kitose panašiose srityse, kurio tikslas – tenkinti tam tikrus viešuosius interesus, pavyzdžiui, viešoji įstaiga, biudžetinė įstaiga ir kita. Organizacija yra bet kuris kitas susivienijimas, skirtas jį sudariusių narių poreikiams tenkinti ir tikslams įgyvendinti (visuomeninė organizacija, politinė partija ir pan.)³. Pagal veiklos sritį juridiniai asmenys gali būti skirstomi į užsiimančius ūkine komercine veikla, viešuoju administravimu, kultūrine, socialine, švietimo, mokslo, sportine ir kitokia veikla; pagal turtinės atsakomybės apimtį – į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis;

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002. P.95.

³ Ten pat. P.94.

pagal steigimo būdą – į egzistuojančius *per se* (valstybė, savivaldybė etc.), steigiamus teisės aktu, registruojamus, egzistuojančius atsiradus tam tikroms aplinkybėms. Vienas iš reikšmingesnių skirstymų yra pagal veiklos tikslą. Pagal šį požymį juridinius asmenis galima suskirstyti į viešuosius ir privačiuosius. Tai reglamentuoja ir LR CK 2.34 straipsnis. Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t.t.). Privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus.

Dažnai kalbant apie juridinį asmenį yra vartojama juridinio asmens reputacijos arba dalykinės reputacijos sąvoka. Daug netikslumų gali sukelti ir tai, kad nei LR CK, nei Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme (toliau šiame darbe LR VII), jau nekalbant apie Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau šiame darbe Konstitucija), nėra pateikiama šių sąvokų apibrėžimų. Šie terminai yra glaudžiai susiję su asmens garbe ir orumu. Pastarosios sąvokos sutinkamos gana dažnai ir, nors taip apibūdinamos tik fiziniam asmeniui būdingos savybės, jas verta panagrinėti išsamiau. LR CK antrosios knygos komentaro autoriai teigia, jog „žodžiai „garbė“ ir „orumas“ aiškintini taip, kaip suprantami literatūrinėje kalboje“. Tad, remiantis dabartinės lietuvių kalbos žodynu, asmens garbę turėtume suprasti, kaip visuomenės pripažįstamą pagarbą už nuopelnus, bei gerą asmens vardą⁴. Tas pats aukščiau minėtas žodynas asmens orumą aiškina kaip subjektyvų savęs vertinimą, savo vertės pajutimą⁵. Kadangi juridinio asmens reputacijos byloje gynimo objektas ir yra geras asmens vardas, tai galima būtų daryti išvadą, jog asmens garbės sinonimas ir yra asmens reputacija. Taigi, jei kalbame apie fizinį asmenį, tokiu atveju šios kategorijos byloje yra ginama jo garbė ir orumas, o jei pažeidžiamos juridinio asmens teisės, tada bus ginamas jo geras vardas. Peršasi išvada, jog terminas „reputacija“ (lot. *reputatio* – apskaičiavimas, apmąstymas) galėtų būti vartojamas tiek kalbant apie fizinį, tiek apie juridinį asmenį, tik, kaip jau minėta, vienu atveju jis reikštų žmogaus, o kitu – susivienijimo teisių pažeidimą. Tai patvirtina ir Tarptautinių žodžių žodynas, kuriame teigiama, jog „reputacija yra susidariusi bendra nuomonė apie kieno nors teigiamas savybes ar ydas“⁶. Akivaizdu, jog toks apibrėžimas yra vienodai tinkamas tiek fiziniam, tiek ir juridiniam asmeniui. Tokia pati išvada gali būti padaryta ir remiantis LR CK, kurio 2.24 straipsnyje ketvirtojoje dalyje nurodoma, kad neatitinkančių tikrovės ir žeminančių kito asmens reputaciją duomenų paneigimo tvarką nustato teismas. Čia taip

⁴ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P.165.

⁵ Ten pat. P. 463.

⁶ Tarptautinis žodžių žodynas. Vilnius, 1951. P.581.

pat kalbama tiek apie fizinį, tiek apie juridinį asmenis. Pasidomėjus teismų praktika irgi galima rasti pavyzdžių, patvirtinančių aukščiau padarytą išvadą. Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau šiame darbe LAT) 2004 m. spalio 4 d. nutarime terminas reputacija puikiai pritaikytas kalbant apie darbuotoją, t.y. fizinį asmenį: „darbuotojas, kuris atleidžiamas iš darbo dėl to, kad atliko veiksmus, turinčius nusikaltimo požymių, gali turėti problemų susirandant naują darbą, taip pat gali nukentėti jo reputacija visuomenės, artimųjų akyse“⁷. Tačiau šių sąvokų vartojimo klausimu teismų praktika nėra nepriekaištinga ir ne visada minimi terminai vartojami aukščiau išaiškintomis reikšmėmis. Sveikintina yra tai, kad kai kuriais atvejais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nevensgia sąvokų apibrėžimų paieškoti ir tarptautinių žodžių žodyne. Pavyzdžiui, byloje pagal V.Liatuko skundą, sprendamas ginčą teismas rėmėsi tarptautinių žodžių žodyne pateikiama reputacijos sąvoka⁸.

Dar daugiau painumo aiškinantis sąvokų reikšmę įneša ir kitas dažnai sutinkamas terminas – dalykinė reputacija, kurio apibrėžimo teisės aktuose irgi nerasime, tačiau LR CK teigiama, jog asmens garbės ir orumo gynimo taisyklės taikomos ir ginant pažeistą juridinio asmens reputaciją (2.24 str. 8 d.). Jau minėtame LR CK antrosios knygos komentare teigiama, jog „garbė ir orumas yra fizinio asmens savybės. Kalbant apie juridinius asmenis vartojama dalykinės reputacijos sąvoka, kuri juridinio asmens atveju reiškia gerą firmos vardą“⁹. Taigi, skaitytojui gali pasidaryti visiškai neaiški aptariamų sąvokų prasmė, tuo labiau, kad ir teismų praktikoje juridinio asmens reputacijos gynimo bylų pasitaiko itin nedaug (dažniausiai savo garbę bei orumą gina fiziniai asmenys).

Atsakymą į klausimą, ar skiriasi, ir jei taip, tai kuo, sąvokos „reputacija“ ir „dalykinė reputacija“, galima „išskaityti“ kol kas tik vieninteliame žiniasklaidos teisės vadovėlyje, kuriame autorė teigia, jog „reputaciją galima apibūdinti kaip visuomenės nuomonę apie asmenį, susiklosčiusią jo socialinių savybių pagrindu. Juridinio asmens reputacija yra pirmiausia susijusi su šio asmens socialine bei ekonomine veikla. Dalykinė reputacija apibrėžiama kaip neturtinio pobūdžio vertybė, kurios apsaugą garantuoja teisė“¹⁰. Taigi, peršasi išvada, jog „dalykinės reputacijos“ sąvoka yra speciali sąvokos „reputacija“ atžvilgiu, ir turėtų būti vartojama tik turint omenyje juridinio asmens neturtines vertybes bei neturtines teises ir jų gynimą. Tačiau logiška būtų teigti ir tai, kad

⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis c. b. V.Baironienė ir R.Žižiūnaitė v. AB“Panevėžio duona“. Nr. 3K-3-513/2004.

⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 7 d. nutartis c. b. V.Liatukas v. Lietuvos advokatų taryba. Nr. 3K-3-133/2000.

⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002. P.95.

¹⁰ L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.259.

ginant juridinio asmens gerą vardą ir yra ginama neturtinė vertybė – teigiamas juridinio asmens vertinimas visuomenės akyse, t.y. pažeidus gerą vardą, yra pažeidžiama ir juridinio asmens dalykinė reputacija. Tada vėl kyla tas pats klausimas: jei sąvoka „reputacija“ juridinio asmens atveju reiškia visuomenės pripažinimą, pagarbą už nuopelnus bei gerą vardą, o „dalykinė reputacija“ yra tik neturtinio pobūdžio vertybė (t.y. taip pat ir geras vardas), tai ar verta yra turėti dvi tą patį reiškiančias sąvokas.

Vienintelis atvejis, kuris galbūt galėtų pagrįsti šių sąvokų atskyrimą, yra tada, kai ginant juridinio asmens pažeistas teises kalbama apie žalos atlyginimą. Juk tam tikrais teisei priešingais veiksmais gali būti padaryta tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala (žalos atlyginimo problematika bus aptariama tolesniame šio darbo skyriuje). Tačiau prisiminus aukščiau padarytą išvadą, jog bet kuriuo atveju šios kategorijos bylose yra ginamas juridinio asmens geras vardas, galima teigti, jog nėra reikalo išskirti sąvokas pagal tai, ar ieškovas reikalauja tik turtinės ar ir neturtinės žalos atlyginimo. Šių sąvokų tapatumą patvirtina ir tai, kad LR CK minėto 2.24 straipsnio 8 dalyje teigiama, jog „šio straipsnio taisyklės taip pat yra taikomos ginant pažeistą juridinio asmens dalykinę reputaciją“, o skaitant to paties straipsnio komentarą galime rasti, jog autoriai, cituodami tą patį LR CK straipsnį, vartoja „reputacijos“ sąvoką¹¹, matyt, irgi nematydami reikalo gilintis ir narplioti šių sąvokų skirtumų.

Ginčai dėl garbės ir orumo bei reputacijos ar dalykinės reputacijos pažeidimo nagrinėtini bendrosios kompetencijos teismuose, todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluota praktika šiuo klausimu yra labai svarbi. Gaila, tačiau teismų praktikoje taip pat nėra suformuluota tikslių ir aiškių reputacijos bei dalykinės reputacijos sąvokų apibrėžimų. Tačiau, išanalizavus nagrinėtas bylas susidaro įspūdis, jog čia irgi nėra takoskyros tarp aptariamų terminų. Pavyzdžiui, vienoje iš nutarčių teigiama, jog „viena iš konstitucinių vertybių yra žmogaus garbė ir orumas, o juridiniam asmeniui – geras vardas, kuris reiškia teigiamą asmens vertinimą. Juridinio asmens dalykinė reputacija [...] ginama, kai nustatomas faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės [...]“¹². Šioje byloje ieškovas teigė, jog atitinkamais veiksmais yra žeminamas juridinio asmens geras vardas, o teismas konstatuojamoje dalyje aiškindamas taikytinas teisės normas ginant gerą vardą, be jokio paaiškinimo vartojo dalykinės reputacijos, bet ne reputacijos sąvoką. Kitoje byloje teismas konstatuoja jau aukščiau paminėtą faktą, jog „asmens dalykinė

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002. P.73.

¹² LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. UAB „Klevo lapas“ v. UAB „Respublikos“ leidiniai“. Nr. 3K-3-556/2001.

reputacija suprantama, kaip jo geras vardas¹³ neaptariant, kuo tai galėtų skirtis nuo daug paprasčiau skambančios reputacijos sąvokos. Remiantis aukščiau minėtomis bylomis, norėtuši daryti išvadą, jog visais atvejais, kai kalbame apie kurią nors iš susivienijimo rūšių, reikėtų vartoti būtent dalykinės reputacijos sąvoką – tokį teiginį patvirtintų didesnė dalis teismų sprendimų. Tačiau tokie išvadai prieštarautų kita dalis likusių LAT nutarčių, kur yra kalbama apie juridinio asmens „reputacijos“, bet ne „dalykinės reputacijos“ pažeidimus¹⁴.

LAT senato 1998 m. gegužės 15d. nutarimo 7 punkte teigiama, jog „gynimo objektas šios kategorijos bylose yra: fizinio asmens – garbė ir orumas, juridinio asmens – geras vardas“. Ne visais atvejais yra tiksliai laikomasi šio nutarimo išaiškinimų. Kai kuriais atvejais klysta ir ieškovai, reikalaujami apginti savo, t.y. fizinio asmens, gerą vardą. Pavyzdžiui 2002 m. nutartyje ieškovas nurodė, jog „dėl šios informacijos paskelbimo jis patyrė išgyvenimų ir nepatogumų, kurie gali turėti įtakos jo gero vardo praradimui ir bendravimo galimybių sumažėjimui“¹⁵. Kadangi Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu nepasisakė, tai, savaime aišku, nebuvo atkreipta dėmesio ir į tokį sąvokos vartojimą. Kitoje byloje, aptariant žemesnės instancijos teismo sprendimus, yra aiškiai išdėstyta, jog Vilniaus apygardos teismas 2000 m. lapkričio 2d. konstatavo, kad „pats ieškovas aktyviais veiksmais prisidėjo savo gero vardo sumenkinimo“¹⁶. Ieškovas šioje byloje buvo taip pat fizinis asmuo. Tokie neapgalvoti sąvokų vartojimai įneša daug sumaišties ir painiavos. Labiausiai akį rėžia tokie nutarimai, kur netgi toje pačioje pastraipoje yra supainioti gynimo objektai: „esant prieštaravimui tarp teisės skleisti informaciją ir teisės į gero vardo gynimą, būtina aiškintis, ar buvo išlaikyta šių konstitucinių vertybių pusiausvyra“ ir „beatodairiškas asmens garbės ir orumo gynimas faktiškai reikštų privačios cenzūros įvedimą [...]“¹⁷. Abiem šiais atvejais buvo kalbama apie vieną ir tą pačią situaciją – fizinio asmens pažeistas teises. Neaiškumų sukelia ir tokie ieškovo pareiškimai, jog tam tikri atsakovo veiksmai „padarė didelę žalą ieškovo dalykinei reputacijai ir geram vardui“¹⁸. Perskaičius tokį reikalavimą, iš karto kyla klausimas, kokia žala padaryta dalykinei reputacijai ir kokia geram vardui ir ar jos kuo

¹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. UAB „Naujasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“. Nr. 3K-3-379/2002

¹⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 23 d. nutartis c. b. Unilever N.V. v. UAB „Varta“. Nr. 3K-3-150/2005.

¹⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 4 d. nutartis c. b. O.Juška v. UAB „Leosana“. Nr. 3K-3-379/2002.

¹⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 22 d. nutartis c. b. S.Vaikšnoras v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Nr. 3K-3-970/2001.

¹⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis c. b. A.Salamakinas v. UAB „Rinkos aikštė“. Nr. 3K-3-687/2003.

¹⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis c. b. Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“. Nr. 3K-3-541/2005.

nors skiriasi. Teismas, nesileisdamas diskusijas, dėl sąvokų išaiškinimo konstatavo, jog atsakovo veiksmai šiuo konkrečiu atveju buvo sąžiningi ir nepažeidė ieškovo, kaip juridinio asmens, dalykinės reputacijos. Lingvistiškai analizuojant ieškovo reikalavimą ir kasacinio teismo nutarties konstatuojamąją dalį tarsi lieka neišspręstas klausimas dėl juridinio asmens gero vardo.

Apibendrinant minėtas LAT bylas, peršasi išvada, jog teismai ne visada pakankamai dėmesio skiria sąvokų bei atitinkamų terminų apibūdinimui ir vartojimui, o tai trukdo formuoti vienodą teismų praktiką nagrinėjamu klausimu. Jau vien laikantis minėto LAT senato 1998 m. gegužės 15d. nutarimo septinto punkto reikalavimo, jog fizinio asmens yra ginama garbė ir orumas, o juridinio asmens – geras vardas, būtų galima išspręsti nemažą dalį aukščiau išvardintų netikslumų. Žinoma, liktų neišspręstas „reputacijos“ ir „dalykinės reputacijos“ sąvokų vartojimas, kuriam išaiškinti praverstų ir įstatymų leidėjo įsikišimas.

Ginant pažeistas teises yra svarbu, kad ieškovo reikalavimai būtų suformuluoti teisingai ir tiksliai, nustatant pažeidimus teismai turėtų vartoti tas pačias sąvokas, kurių reikšmė būtų vienodai aiški dalyvaujantiems asmenims – tai prisidėtų ir prie vienodos teismų praktikos formavimo užtikrinimo. Netobula teisinė bazė irgi neprisideda prie aptariamų netikslumų išsprendimo. Šias, aukščiau minėtas spragas, galima būtų įvardinti ir kaip vieną iš priežasčių, dėl kurių juridiniai asmenys pakankamai retai gina pažeistą savo gerą vardą.

2. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNYBA

Nagrinėjant juridinio asmens prašymą apginti jo pažeistą reputaciją, visų pirmą reikia aptarti aukščiausiojo šalies įstatymo – Konstitucijos – nuostatas¹⁹. Šio teisės akto 25 straipsnio pirmoji dalis numato teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Antroji šio straipsnio dalis numato, jog neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas. Konstitucijos 22 straipsnio ketvirtoji dalis nustato, jog įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į asmens garbę ir orumą. Ir pagaliau Konstitucijos 30 straipsnio antroji dalis, kuri numato, jog asmeniui padarytos moralinės ir materialinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Jau 1995 metų straipsnyje galima rasti teisės mokslininkų nuomonę, jog „kiekvienoje šios kategorijos byloje teismui tenka nelengva užduotis – surasti pusiausvyrą tarp teisės reikšti savo įsitikinimus ir teisės į garbės ir orumo gynimą“²⁰. Suteikiant prioritetą vienoms ginamoms laisvėms, būtų apribotos kitos, ir atvirkščiai, tad kiekvieną kartą teismui tenka nelengva užduotis – ieškoti šių konstitucinių teisių balanso.

Teisės doktrinoje pažeistų teisių gynybos būdus galima būtų suskirstyti į dvi dalis – ikiteisminiai ir teisminiai. Ginant juridinio asmens reputaciją (kaip ir fizinio asmens garbę ir orumą) yra privalomas ikiteisminis pažeistų teisių gynybos procedūra. Tai reiškia, kad asmuo visų pirmą turi kreiptis į duomenis paskleidusią visuomenės informavimo priemonę, pateikdamas raštišką prašymą paskleistus neatitinkančius tikrovės bei žeminančius jo reputaciją duomenis paneigti. Jei tokio paneigimo yra nesulaukiama per dvi savaites, įgyjama teisė kreiptis į teismą. Nepriklausomai nuo to, ar visuomenės informavimo priemonė išplatino paneigimą, ar ne, asmuo turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti atlyginti jam padarytą turtinę bei neturtinę žalą.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr.33-1014(1).

²⁰ Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995. Nr. 29. P. 71.

2.1. IKITEISMINĖ PAŽEISTŲ TEISIŲ GYNYBA

Ikiteisminis pažeistų teisių gynimas – tai tie atvejai, kai dėl asmens teisių gynimo yra rašomi skundai, pareiškimai ar prašymai. Toks būdas yra privalomas tada, kai ginama juridinio asmens reputacija ir pirmasis žingsnis šiuo atveju yra kreipimasis su minėtu pareiškimu į tą visuomenės informavimo priemonę, kuri paskleidė duomenis, žeminančius juridinio asmens gerą vardą. Tokia teisė yra įtvirtinama Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 15 straipsnyje, kuriame teigiama, kad „[...] kiekvienas juridinis asmuo, kurio dalykinei reputacijai ar kitiems teisėtiems interesams pakenkė tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija, turi teisę atsakyti, paneigdamas tikrovės neatitinkančią informaciją ar patikslindamas paskelbtą informaciją, arba pareikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas [...] paneigtų tikrovės neatitinkančią informaciją“²¹. Būtent šis paneigimas ir yra ikiteisminis pažeistų teisių gynimos būdas juridinio asmens reputacijos pažeidimo atveju. Ankstesnės šio įstatymo redakcijos 45 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, jog reikalavimas paneigti informaciją turi būti pateiktas viešosios informacijos rengėjui ar platintojui raštu, ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo reikalaujamos paneigti informacijos paskelbimo²². Toks terminas buvo aiškiai nepakankamas. Pavyzdžiui, asmuo galėjo būti išvykęs ir nieko nežinoti apie paskelbtą informaciją. Toks sutrumpintas terminas nepagrįstai siaurino teisę į juridinio asmens reputacijos gynybą.

Paskelbtos informacijos paneigimą reglamentuojantis VII 44 straipsnio pirma dalis skelbia, jog „pareigą paneigti paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją [...], taip pat viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų civilinės atsakomybės sąlygas nustato LR CK normos“. Taigi, šiuo atveju minėtas kodeksas turi viršenybę prieš Visuomenės informavimo įstatymą, be to, jame nėra numatyta kokių nors išlygų, jog tam tikri specialūs atvejai galėtų būti reglamentuojami specialiaame įstatyme. LR CK 2.24 straipsnio 2 dalis yra specialiai skirta reglamentuoti tuos atvejus, kai tikrovės neatitinkantys duomenys yra paskelbiami per visuomenės informavimo priemonę. Šio straipsnio ketvirtojoje dalyje taip yra įtvirtintas jau anksčiau minėtas privalomas ikiteisminis pažeistų teisių gynimo būdas. LR CK ir VII normos, reglamentuojančios šiuos teisinius santykius yra panašios, tačiau VII smulkiau ir detaliau išdėstoma visa paneigimo tvarka: „Jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spaudoje, televizijoje, radijuje ir pan.), asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą, kuriame turi būti

²¹ Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706.

²² Valstybės žinios. 2000, Nr. 75-2272.

nurodyta, kokia paskelbta informacija neatitinka tikrovės, kada ir kur ji buvo paskelbta, kokie paskelbtos informacijos teiginiai žemina juridinio asmens reputaciją, ir pareikalauti, kad šią informaciją paskleidusi visuomenės informavimo priemonė tokį paneigimą paskelbtų“ (44 str. 2 d.). Tuo tarpu LR CK apsiriboja tik bendra norma, kurioje numatyta teisė surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad jis būtų nemokamai išspausdintas. Toks paneigimas turi būti išspausdintas per dvi savaites nuo jo gavimo dienos ir tik tada, jei visuomenės informavimo priemonė atsisako tai padaryti arba nepaskelbia numatyto paneigimo per numatytą terminą, asmuo pagal LR CK 2.24 straipsnio 4 dalį įgyja teisę kreiptis dėl pažeistos teisės į teismą. Pažymėtina, kad toks dviejų savaičių terminas yra numatytas ir Visuomenės informavimo įstatyme, tačiau čia yra dar specialiai aptartos ir visuomenės informavimo priemonės, kurių periodiškumas yra retesnis: „Toku atveju jos skelbia minėtą paneigimą per Lietuvos nacionalinio radijo pirmąją programą (per dvi savaites) ir savo pirmajame leidinyje ar laidoje nuo paneigimo gavimo dienos be komentarų, toje pačioje vietoje, tokios pat apimties ir tokios pat formos (televizija ir radijas – tą pačią savaitės dieną ir tuo pačiu metu), kokia buvo paskelbta tikrovės neatitinkanti [...] ir pažeidžianti juridinio asmens dalykinę reputaciją informacija“ (44 str. 3 d.). Svarbu paminėti ir tai, kad toks paneigimas yra pagrindas teismui mažinti neturtinės žalos atlyginimą. Tačiau į vėlesnį paneigimą teismai dažniausiai neatsižvelgia. Aktualus nagrinėjamu klausimu yra 2006 sausio 30 d. LAT nutarimas, kuriame yra suformuluota praktika dėl naudojimosi replikos teise: „Teisėjų kolegija [...] konstatuoja, kad asmuo prieš pareikšdamas ieškinį dėl garbės ir orumo gynimo, replikos teise, nustatyta CK 2.24 straipsnio 2, 4 dalyse, privalo pasinaudoti tik tada, jeigu duomenis paskelbė visuomenės informavimo priemonė. Jeigu duomenis per visuomenės informavimo priemonę paskelbė kitas asmuo, o visuomenės informavimo priemonė perteikė neiškraipytus duomenis paskelbusio asmens citatas, tai asmuo, apie kurį paskelbti duomenys, turi teisę nepasinaudojęs replikos teise kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų duomenis paskelbusį asmenį adekvačiai paneigti duomenis ir atlyginti neturtinę žalą“²³. Nors šis nutarimas buvo priimtas nagrinėjant fizinio asmens garbės ir orumo pažeidimo atvejį, tačiau tokia suformuluota teismo praktika yra aktuali ir turi būti taikoma ginant ir juridinio asmens reputaciją. Vadinasi, tokiose bylose bylos šalimis turi būti asmuo, apie kurį žinios yra paskleistos ir asmuo, kuris paskleidė tikrovės neatitinkančias žinias. Nesusipratimų gali sukelti tai, kad visuomenės informavimo priemonė, remiantis nagrinėjau nutarimu, nėra šios bylos šalis – juk neteisingas duomenis apie atsakovą pateikė ne kas kitas kaip ta pati visuomenės informavimo priemonė, nesvarbu, kad ne ji

²³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartis c. b. L.P. v. UAB A.M.P. Nr. 3K-3-65/2006.

šiuo atveju turėtų atsakyti už informacijos turinį. Sunku įsivaizduoti, kaip be visuomenės informavimo priemonės pagalbos būtų įmanoma paneigti paskelbtus duomenis adekvačiu būdu – visuomenės informavimo priemonė turėtų turėti pareigą esant tokiai situacijai paskelbti paneigimą. Kadangi aptariamoje byloje atsakovui buvo priteista tik neturtinė žala, apie paneigimo tvarką teismas nepasisakė. Tačiau atsakymą galima rasti 1999 metų nutartyje – visuomenės informavimo priemonė tokiais atvejais turėtų būti byloje dalyvaujančiu asmeniu: „tiesioginės televizijos laidos dalyviams paskelbus tikrovės neatitinkančias žinias, viešosios informacijos rengėjas atleidžiamas nuo moralinės ar materialinės žalos atlyginimo, tačiau neatleidžiamas nuo pareigos paskelbti asmens garbę ir orumą žeminančių ir tikrovės neatitinkančių žinių paneigimą. Todėl kolegija sutinka su ieškovų kasaciniame skunde nurodytu argumentu, kad civilinę bylą nagrinėjant iš naujo, UAB „TELE-3“ turi būti dalyvaujančiu asmeniu atsakovo pusėje, nes ieškinio tenkinimo atveju sprendimas dėl žinių paneigimo galėtų likti neįvykdytas²⁴.

Jau aukščiau minėtos ankstesnės įstatymo redakcijos 45 straipsnyje, nebuvo numatyti informacijos paneigimo terminai. Tokia įstatymo nuostata buvo nesuderinama su LR CK 2.24 straipsnio antra dalimi, kurioje teigiama, jog visuomenės informavimo priemonė paneigimą privalo išspausdinti per 2 savaites nuo jo gavimo dienos. Jeigu tai nepadaroma, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą su ieškiniu. Tokiu atveju neatitinkančių tikrovės ir žeminančių kito asmens reputaciją duomenų paneigimo tvarką ir terminus nustato teismas.

Svarbu atskirai aptarti ir atsisakymą paneigti paskelbtą informaciją. Civilinis kodeksas nurodo tik vienintelį atvejį, kai visuomenės informavimo priemonė gali atsisakyti spausdinti ar kitaip paskelbti paneigimą (tai numatyta, jau ne kartą minėto LR CK 2.24 straipsnio antroje dalyje) – kai paneigimo turinys prieštarauja gerai moralei. Tačiau toks abstraktus teiginys gali sukelti nemažai netikslumų. Tai pripažino ir LR CK antrosios knygos komentaro autoriai, kurių manymų, šią normą reikėtų aiškinti plečiamai: „Nors komentuojama norma numato tik vienintelį atsisakymo paskelbti paneigimą pagrindą, tačiau, vadovaujantis protingumo principu (CK 1.5 str.), reikia pripažinti visuomenės informavimo priemonės teisę atsisakyti skelbti paneigimą ir tai atvejais, kai jį reikalaujama paskelbti aiškiai neprotingu būdu ar forma, pavyzdžiui, kai paneigimo apimtis kelis kartus viršija publikacijos, kurioje paskleisti duomenys, apimtį, asmuo reikalauja leisti jam asmeniškai perskaityti savo paneigimą televizijos laidoje ir

²⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 18 d. nutartis c. b. P.Lungys ir kt. v. UAB "TELE-3"; ir kt.. Nr. 3K-3-647/1999.

panašiai²⁵. Taigi, visuomenės informavimo priemonė, atsisakydama paneigti reikalaujamą informaciją, gali motyvuoti ir tuo, jog toks paneigimas prieštarauja protingumo principui ir ne vien tik gerai moralei prieštaraujantys t.y. įžeidžiantys, necenzūriniai ar nešvankūs žodžiai paneigime gali būti atsisakymo skelbti paneigimą priežastis.

Aukščiau aptariamas atsisakymas neužkerta kelio asmenims ginti savo pažeistų teisių teisme – tai numato abu analizuojami teisės aktai. LR CK trumpai išdėsto, jog, jei visuomenės informavimo priemonė atsisako paskelbti ar per dviejų savaitių terminą nepaskelbia paneigimo, asmuo gali kreiptis į teismą (2.24 str. 4 d.). Tuo tarpu Visuomenės informavimo įstatyme paneigimas ir atsisakymas paneigti reikalaujamą informaciją yra reglamentuotas detaliau: visų pirma, yra numatytas reikalavimas, jog visuomenės informavimo priemonė nusprendusi neskelbti paneigimo turi apie tai raštu pranešti paneigimą pateikusiam asmeniui (pranešimui apie atsisakymą yra nustatytas dviejų savaitių terminas). Atsisakyme reikalaujama nurodyti priežastis ir motyvus. VII 44 straipsnio 6 dalyje nurodoma, jog toks, atsisakymas gali būti skundžiamas teismui: „Atsisakymas išspausdinti ar kitu būdu paskelbti [...] paneigimą [...] gali būti skundžiamas teismui pagal [...] juridinio asmens, kurio dalykinę reputaciją pažeidžia paskelbta tikrovės neatitinkanti informacija, buveinės registracijos vietą. Skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 30 dienų nuo jo padavimo, į šį terminą įskaitomos ir ne darbo dienos“. Toks VII reglamentavimas ne visiškai atitinka LR CK, kuriuo, kaip aukščiau buvo paminėta, turi būti vadovaujamas. Kad ir numatytas dviejų savaitių atsisakymo paskelbti paneigimą terminas, kuris atrodo nereikalingas jau vien dėl to, kad LR CK yra numatyta, jog nesvarbu ar visuomenės informavimo priemonė atsisako paskelbti, ar tiesiog nepaskelbia reikalaujamų paneigti duomenų per šį terminą, juridinis asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą. Taigi, nesvarbu, kada: anksčiau ar vėliau bus pateiktas atsisakymas, vis tiek praėjus dviem savaitėm nuo reikalavimo paneigti pateikimo asmuo gali kreiptis teisminės gynybos. Vieninteliu atveju, kai atsisakymas paneigti reikalaujamą informaciją gali įtakoti kreipimosi į teismą terminus yra tada, kai visuomenės informavimo priemonė dar nepasibaigus aptariamam terminui praneša apie atsisakymą paneigti paskleistus duomenis. Tada juridinis asmuo gali nedelsiant, dar net nepasibaigus dviejų savaitių terminui kreiptis teisminės gynybos. Beje, kalbant apie kreipimąsi į teismą, kai jau yra įvykdytas reikalavimas privalomai ginti savo teises ikiteismine tvarka, svarbu akcentuoti ir tai, kad atsakymo teisė yra viena iš asmeninių neturtinių teisių, t.y.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002. P.73.

reputacijos gynybos formų, todėl šiuo atveju, kaip ir ginant kitas asmenines neturtines teises, turi būti taikomos bendrosios Civilinio kodekso nuostatos. LR CK 1.134 straipsnio pirmajame punkte nurodoma, kad „ieškinio senatis netaikoma iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams, išskyrus įstatymų numatytus atvejus“. Šiuo atveju jokių kitų terminų įstatymuose nėra numatyta.

Kalbant apie atsakymo teisę kitose šalyse, galima paminėti, jog absoliuti dauguma Vakarų Europos šalių yra įtvirtinusios atsakymo ir paneigimo reikalavimo (replikos) teisę. Taip pat daug kur yra nustatytas ir terminas, per kurį turi būti realizuota teisė atsakyti, t.y. paskelbtas paneigimas ar komentaras. Šis terminas svyruoja nuo kelių mėnesių (Vokietija) iki vienerių metų (Norvegija). Daugelyje šalių, jeigu laikraštis atsisako skelbti atsakymą, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą. Prancūzijoje tokiems atvejams yra numatyta tam tikra supaprastinta teisminė procedūra, kuri sutrumpinama rinkimų kampanijos metu. Daugelyje šalių teisės atsakyti realizavimas nesukelia teisinių pasekmių ir nereiškia pripažinimo, kad publikacija neatitiko tikrovės. Kitose šalyse tokia atsakymo publikacija suteikia pagrindą mažinti priteisiamas už reputacijos pažeidimus kompensacijas (Norvegija, Vokietija). Šios teisės doktrinos šalininkai teigia, kad būtent ši teisė garantuoja nuomonių pliuralizmą, būtiną esant didelei visuomenės informavimo priemonių koncentracijai daugelyje Vakarų Europos šalių²⁶. Įdomu paminėti, kad kai kuriose šalyse teisė atsakyti iš viso nėra įtvirtinta (Australija, Kanada, Didžioji Britanija). JAV Aukščiausiasis Teismas įstatymus, numatančius atsakymo teisę, netgi pripažino nekonstituciniais.

Juridinis asmuo, gindamas savo pažeistas teises gali kreiptis ne vien tik į visuomenės informavimo priemonę. Tam yra sukurta ištisa viešosios informacijos rengėjų ir platintojų veiklos reglamentavimo bei savitvarkos institucijų sistema, kuri paprastai yra vadinama tiesiog savireguliacijos institucijų sistema. Būtinumas turėti tokią sistemą, galėtų būti paaiškinamas keletu paprastų argumentų: visų pirma, tai yra ikiteisminė pažeistų teisių gynyba. Kaip žinia kreipimasis į teismą turėtų būti laikomas kraštutine priemone ir į jį turėtų būti kreipiamasi tik tais atvejais, kai jokiais kitais būdais nėra galimybės apginti savo pažeistos teisės. Taip pat svarbu paminėti, kad „kartais įstatymų pažeidimas paliečia visos visuomenės arba tam tikros jos dalies interesus, tačiau jis nėra susijęs su konkrečiu asmeniu. Be to, net ir esant vieno ar kito asmens asmeninių neturtinių teisių [...] pažeidimo faktams, ne kiekvienas ryžtasi ginti savo pažeistas teises teisme“²⁷. Atsiradus būtinybei turėti tokias savireguliacijos institucijas, jos buvo įsteigtos

²⁶ L. Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.271.

²⁷ Ten pat. P.162.

1996 metais kartu su pirmuoju visuomenės informavimo įstatymu. Pagal dabar galiojančią visuomenės informavimo įstatymo redakciją, savireguliacinio institucijų sistemą sudaro: Vyriausybės įgaliota institucija visuomenės informavimo srityje – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija; Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija; Lietuvos Radijo ir televizijos komisija bei Žurnalistų etikos inspektorius. Pažymėtina, jog visuomenės informavimo srityje profesinę etiką reguliuoja Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Apie galimybę kreiptis į šias institucijas yra užsiminta ir LAT senato nutarime: „Dėl šio kodekso etikos taisyklių pažeidimų, padarytų informuojant visuomenę, ar žinių paneigimo, asmuo, kurio teisės pažeistos, gali kreiptis į Žurnalistų etikos inspektorius, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją“²⁸. Atsižvelgiant į aukščiau paminėtus faktus, verta trumpai aptarti šių institucijų sudėtį, kompetenciją, jų priimamus sprendimus, problematiką.

Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos veiklą reglamentuoja VII 45 straipsnis, kuriame yra trumpai komisijos sudėtis ir pagrindinės funkcijos. Komisiją sudaro 15 narių, kuriuos deleguoja įvairios institucijos trejų metų kadencijai. Į ją gali kreiptis fiziniai ir juridiniai asmenys surašydami pareiškimus dėl žurnalistų ar leidėjų etikos pažeidimų. Pagrindinės šios institucijos funkcijos numatytos minėto straipsnio 4 dalyje:

- 1) rūpinasi žurnalistų profesinės etikos ugdymu;
- 2) nagrinėja profesinės etikos pažeidimus, kuriuos padarė žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ar jų dalyvių paskirti atsakingi asmenys informuodami visuomenę;
- 3) nagrinėja žurnalistų ir viešosios informacijos rengėjų ar leidėjų tarpusavio ginčus dėl Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimų;
- 4) prižiūri, kaip platinant viešąją informaciją laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą.

Šias funkcijas galima būtų pavadinti deklaratyviomis, o priežastis yra labai paprasta – komisijos sprendimai dažnai lieka neįvykdyti. Lieka nepaisomas įstatyminis reikalavimas, jog kiekviena visuomenės informavimo priemonė, dėl kurios Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija yra priėmus sprendimą, privalo nieko nekeisdama jį paskelbti artimiausiame savo leidinio numeryje ar laidoje t.y. toks paskelbimas turi atitikti aukščiau aptarto paneigimo paskelbimo tvarką. Kadangi dėl tokio nepaskelbimo nėra numatyta

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

sankcijų, nenuostabu, jog visuomenės informavimo priemonė labai retai paskelbia komisijos sprendimus. Tiesa, įstatymas numato, jog „jei visuomenės informavimo rengėjas ir (ar) skleidėjas per dvi savaites nepaskelbia Komisijos sprendimo dėl profesinės etikos ar kitų pažeidimų savo visuomenės informavimo priemonėje, Komisijos sprendimas skelbiamas per Lietuvos nacionalinio radijo pirmąją programą ir Komisijos tinklalapyje – informacinės visuomenės informavimo priemonėje, kurios valdytoja yra Komisija“ (46 str. 7 d.). Deja, toks paskelbimas neprivertė visuomenės informavimo priemonių paisyti komisijos sprendimų. Šią situaciją galėtų ištaisyti tik suteikta galimybė komisijai taikyti griežtesnes sankcijas pažeidėjui, o tam yra reikalingas įstatymo leidėjo įsikišimas.

Nepaisant aukščiau minėtos problemos visgi galima išvelgti ir teigiamų pasikeitimų komisijos veikloje: sveikintina yra tai, kad vis dažniau su pareiškimais į šia komisiją kreipiasi ir juridiniai asmenys prašydami apginti pažeistą jų reputaciją. Vien per 2007 metus t.y. per keletą mėnesių, komisija spėjo išnagrinėti net du prašymus dėl pažeistos juridinio asmens dalykinės reputacijos²⁹. Kadangi abiem atvejais komisija konstatavo, jog pažeidimų padaryta nebuvo, tad visuomenės informavimo priemonė nebuvo įpareigota skelbti šio sprendimo. Du sprendimai per pora mėnesių yra teigiamas rezultatas, nes per 2006 metus komisija išnagrinėjo tik 6 skundus (buvo nustatyti trys juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo atvejai, vienas skundas atmestas, viename pažeidimo nustatyta nebuvo ir viename sprendime buvo išpėta žurnalo „Žmonės“ redakcija ir jai priminta, kad ji privalo suteikti galimybę UAB „Tez Tour“ išsakyti savo nuomonę³⁰. 2005 metais į komisiją dėl pažeistos juridinio asmens reputacijos kreipėsi tik du susivienijimai³¹. 2004 metais buvo išnagrinėti taip pat du prašymai³², o 2003 – nei vienas susivienijimas neprašė ginti pažeistos savo reputacijos. Taigi, iš pateiktos informacijos galima daryti išvadą, jog, laikui bėgant, komisijos veikla įsibėgėja ir juridinio asmens reputacijos gynimo srityje. Kuo populiariesnis tampa toks teisių gynbos būdas, tuo labiau tikėtina, kad vis daugiau susivienijimų gins pažeistas savo teises. Kaip žinia, juridiniai asmenys palyginus retai gina savo gerą vardą, tačiau tai nereiškia, jog menkinant susivienijimo reputaciją jam nėra pakenkiama.

²⁹ Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos posėdis [interaktyvus] 2007-01-08 Nr. 1 (priimti du sprendimai) [žiūrėta 2007-03-03]. Prieiga per internetą: <www.zlek.lt>

³⁰ Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos posėdžiai [interaktyvus] : 2006-03-06 Nr. 5; 2006-03-20 Nr. 6 (priimti du sprendimai); 2006-04-03 Nr. 7; 2006-08-28 Nr. 14; 2006-11-06 Nr. 17. [žiūrėta 2007-03-03]. Prieiga per internetą: <www.zlek.lt>

³¹ Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos posėdžiai [interaktyvus]: 2005-07-11 Nr. 8; 2005-11-21 Nr. 14. [žiūrėta 2007-03-03]. Prieiga per internetą: <www.zlek.lt>

³² Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos posėdžiai [interaktyvus] : 2004-05-03 Nr. 8; 2004-08-04 Nr. 13 [žiūrėta 2007-03-03]. Prieiga per internetą: <www.zlek.lt>

Dar viena žurnalistų savireguliacijos sistemos institucija, kurią verta aptarti nagrinėjamos temos kontekste yra Žurnalistų etikos inspektorius. Tai institucija, kuri yra finansuojama iš valstybės biudžeto, todėl ją tik sąlyginai galima priskirti prie savireguliacijos institucijų sistemos, nes laikoma, jog inspektorius atlieka valstybinės valdžios funkcijas. Jo veiklą reglamentuoja VII 49 straipsnis, kurio pirmoje dalyje yra nurodyta, jog „Žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos šio įstatymo nuostatos“. Tarp daugelio įvairiausių funkcijų, jis yra įgaliotas ir rengti teisės aktų projektus, dalyvauti valstybės politikos formavime visuomenės informavimo srityje bei analizuoti ir prižiūrėti tos politikos įgyvendinimą. Pažymėtina, jog tarp VII 50 straipsnio pirmoje išvardintų devynių funkcijų yra specialiai išskirta ir tai, jog Žurnalistų etikos inspektorius „nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus ir pareiškimus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo“. Kaip jau minėta pirmajame skyriuje, juridinio asmens pažeistų teisių atveju gynimo objektas yra geras vardas, tad belieka tik apgailestauti, kad įstatymų leidėjas nevisiškai tiksliai suformulavo šią straipsnio dalį, pamiršdamas paminėti reputacijos ar dalykinės reputacijos sąvoką. Neįrašius šios sąvokos gali susidaryti klaidinga nuomonė, jog Žurnalistų etikos inspektorius negina pažeistų juridinio asmens teisių, tačiau taip jokių būdu neturėtų būti – tai patvirtina ir to paties 50 straipsnio 2 dalis, kurioje vardinant, kokius sprendimus gali priimti inspektorius yra minima ir juridinio asmens dalykinė reputacija. Aptariama institucija yra įgaliota priimti tokius sprendimus:

- 1) įspėti viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos pašalinti;
- 2) reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas nustatyta tvarka paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo dalykinei reputacijai, teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui galimybę pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją;
- 3) kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų šio įstatymo ir kitų visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų;
- 4) Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau šiame darbe ATPK) nustatytais atvejais surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus;
- 5) ATPK nustatytais atvejais nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas.

Atkreiptinas dėmesys, jog Žurnalistų etikos inspektoriui, kaip atliekančiam valstybinės valdžios funkcijas, yra suteikta teisė surašyti ir administracinių teisės pažeidimų protokolus ir nagrinėti bylas bei skirti administracines nuobaudas. Deja, nuo 2003 metu inspektorius nepriėmė nei vieno sprendimo dėl juridinio asmens reputacijos pažeidimų. Ginant fizinio asmens teises sprendimų priimama taip pat nedaug: Žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų ataskaitoje teigiama, jog 2004 metais buvo pareikšta vienuolika, o 2005 – trylika tokių išpėjimų³³. Didžioji dalis sprendimų yra susiję su nepilnamečių teisių apsauga. Žurnalistų etikos inspektoriaus galimybė nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas tik skamba išdidžiai, tačiau jo kompetencijoje yra tik vienintelis Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau šiame darbe ATPK) straipsnis: „Žurnalistų etikos inspektorius nagrinėja šio kodekso 214(19) straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas“³⁴ (247(8) str.). Šis straipsnis yra skirtas apsaugoti nepilnamečius nuo jų vystymuisi žalingos informacijos – nuo 2005 metų rugsėjo mėnesio Žurnalistų etikos inspektorius išnagrinėjo 25 bylas (vieniems pažeidėjams skirtos baudos, kitiems – tik išpėjimai)³⁵.

Atskira, tačiau susijusi su asmens garbės ir orumo gynimu sritis žurnalistų etikos inspektoriaus veikloje – Respublikos Prezidento įžeidimas ar šmeižimas visuomenės informavimo priemonėse. ATPK 259¹ straipsnio 1 dalis įgalioja žurnalistų etikos inspektorių surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus už 214⁶ straipsnyje numatytą administracinę teisės pažeidimą – Respublikos Prezidento įžeidimą arba šmeižimą masinės informacijos priemonėse. Vieninteliai tokie protokolai buvo surašyti 2004 m. spalio 27 d. ir 2005 m. liepos 4 d. laikraščio „Laisvas laikraštis“ redaktoriui A. Drižiui³⁶. Pažymėtina, jog tokia Žurnalistų inspektoriaus kompetencija diskutuotina. Čia verta atsižvelgti į tarptautinės teisės dokumentus ir prisiminti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau šiame darbe – Konvencija), kuri yra sudėtinė mūsų teisinės sistemos dalis. Konvencijos 10 straipsnis, kuris bus išsamiai aptartas šio darbo ketvirtame skyriuje, yra skirtas saviraiškos laisvei. Problema, ta, jog „atskirų valstybės pareigūnų reputacija nėra priskirtina prie šios teisės normos saugomų

³³ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų ataskaita. Vilnius. [interaktyvus]. 2006, [žiūrėta 2007-03-01], p.3. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/JZBTQXZB.PDF>

³⁴ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Žin., 1985, Nr. 1-1.

³⁵ Žurnalistų etikos inspektorius. [interaktyvus]. 2006, [žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/zetika

³⁶ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų ataskaita. Vilnius. [interaktyvus]. 2006, [žiūrėta 2007-03-01], p.3. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/JZBTQXZB.PDF>

vertybių ir tokia skirtinga teisinė apsauga prieštarauja konstituciniam asmens lygybės prieš įstatymą principui³⁷.

Taigi, iš pateiktos informacijos galima padaryti išvadą, jog ši institucija itin mažai dėmesio skiria juridinio asmens reputacijai. Tačiau norėtusi pastebėti, jog į tai dėmesį yra atkreipęs ir Lietuvos Respublikos Seimas (toliau šiame darbe LRS), kuris įpareigojo šia instituciją „efektyviau nagrinėti asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo“³⁸. Tuo labiau, kad ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas teismų pagrįstai vertinamas kaip rašytinis įrodymas, nors prejudicinės galios jis neturi³⁹. Norėtusi, jog Žurnalistų etikos inspektorius daugiau dėmesio skirtų ne tik fizinio asmens garbės ir orumo skundams nagrinėti, bet būtų atkreiptas dėmesys ir į juridinius asmenis šiuo klausimu.

Trečioji žurnalistų savitvarkos sistemos institucija yra Lietuvos radijo ir televizijos komisija, kuri yra vienintelė institucija reguliuojanti audiovizualinį sektorių. Ši komisija, kaip ir kitos savireguliacijos sistemos institucijos, buvo įsteigta 1996 metais priėmus Visuomenės informavimo įstatymą. Dabartinę šios institucijos veiklą reglamentuoja aktualios redakcijos VIĮ 47 straipsnis. Komisija yra atsakinga už komercinių radijo ir televizijos transliuotojų veiklos reglamentavimą ir prižiūrėjimą, o jos pagrindinės funkcijos yra transliavimo ir retransliavimo licencijų išdavimas ir licencinių sąlygų laikymosi kontrolė, tad ši institucija nėra įgaliota rūpintis juridinio asmens reputacijos pažeidimais – kaip matyti, ji nagrinėja prašymus tik labai siaura apimtimi.

Iš aukščiau aptartų institucijų, jų veiklos srities bei kompetencijų, galima daryti išvadą, jog tokios institucijos, ginant juridinio asmens reputaciją yra tikrai reikalingos, tačiau jų veikla nagrinėjamu klausimu turėtų būti aktyvesnė – tai ypač pasakytina apie Žurnalistų etikos inspektorių. Žinoma, ydinga teisinė bazė nepadedą sukurti tobulos ir nepriekaištingai veikiančios žurnalistų savireguliacijos sistemos.

³⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos pažeistų asmens teisių gynimo būdai // Teisė. 2005. Nr. 47. P.87.

³⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gegužės 2 d. nutarimas Nr. X-586 “Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų veiklos ataskaitos“ // Žin., 2006. Nr. 51-1862.

³⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. J.Varapnickaitė-Mažylienė. v. UAB „Lietuvos aidas“. Nr. 3K-3-600/2004.

2.2. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNYBA TEISME

Pažeistos asmenų teisės ginamos bendrosios kompetencijos (civilinės arba baudžiamosios bylos) arba specialiosios kompetencijos (administracinės bylos) teismuose. Administracine tvarka paprastai yra ginami viešo pobūdžio deliktai, pavyzdžiui, prezidento įžeidimas, bet ne paties asmens (tiek juridinio, tiek fizinio) teisių gynimas.

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau šiame darbe LR BK) yra XXII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“, kurio 154 ir 155 straipsniuose pateikiamos šmeižimo ir įžeidimo sąvokos. Tačiau atskleidžiant kiekvienos iš šių nusikalstamų veikų sudėtis, susiduriame su problema dėl nukentėjusiojo asmens. Abiejuose straipsniuose nukentėjusysis yra įvardinamas kaip žmogus: „Tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją [...]; tas, kas viešai veiksmu, žodžiu ar raštu užgauliai pažemino žmogų [...]“⁴⁰. Tik vieninteliu atveju – aprašant šmeižimo kvalifikuotą sudėtį – 154 straipsnio antroje dalyje – vartojama asmens sąvoka. Taigi LR BK taikymas ginant juridinio asmens reputaciją gali sukelti nemažai sunkumų. Teismų praktika šiuo klausimu yra skurdi⁴¹ – per visą nepriklausomybės laikotarpį baudžiamųjų bylų dėl šmeižimo buvo vos keletas. Situaciją apsunkina ir tai, jog visos bylos buvo susijusios su fizinio asmens šmeižtu ar įžeidimu, o dėl juridinio asmens apšmeižimo kol kas nėra nei vienos bylos. Būtų įdomu sužinoti, kaip teismas išaiškintų tokio straipsnio pritaikymą juridinio asmens įžeidimo atveju.

Pasižiūrėjus į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, nekyla abejonių – baudžiamoji teisė gina juridinį asmenį. Puikus pavyzdys yra daug diskusijų sukėlusis 2005 metų vasario 15 d. byla *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę*⁴². Trumpa bylos fabula būtų tokia: šios bylos pareiškėjai, dalyvaujantys nevyriausybines organizacijos Greenpeace veikloje, išspausdino leidinį, kuriame kritikavo daugianacionalinės „McDonald’s“ bendrovės veiklą. „McDonald’s“ buvo kritikuojama dėl prastos maisto kokybės ir dėl to, kad bendrovės veiklos plėtra didina skurdą Trečiojo pasaulio šalyse (pvz., miškų kirtimas pakuotės popieriui gaminti sausina dirvožemį, viso regiono žemė

⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Žin., 2000, Nr. 89-2741.

⁴¹ Kauno apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 20-2-123/96; LAT baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 27 d. nutartis b. b. Pagal J.Užkurkos skundą, Nr. 2K-3-1017/2001, S-2. 12.1.3.3; Tauragės rajono apylinkės teismo 2002 m. Balandžio 26 d. b.b Nr. 1-137-01/02 ir Klaipėdos apygardos teismo 2002 m. spalio 28 d. nutartis b.b. Nr. 2A-423/20002.

⁴² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. Gegužės 15 d. sprendimas byloje *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 68416/01.

pasidaro nederlinga, gyventojai būna priversti trauktis į tokias teritorijas, kuriose neturi nuosavybės). „McDonald‘s“ bendrovė kreipėsi į teismą dėl šmeižto. Pareiškėjų ir „McDonald‘s“ bylinėjimasis valstybės vidaus teismuose baigėsi tuo, kad iš pareiškėjų bendrovei buvo priteistos didelės pinigų sumos. Mat pareiškėjų paskelbti teiginiai dėl „McDonald‘s“ atsakomybės už skurdą Trečiojo pasaulio šalyse buvo pripažinti neatitinkantys tikrovės ir todėl laikytini šmeižtu. Ši byla daug dėmesio susilaukė dar ir dėl šių aplinkybių: Teismui pareiškėjai skundėsi, kad proceso Jungtinės Karalystės vidaus teismuose metu valstybė jiems nesuteikė teisinės pagalbos, todėl buvo pažeistas Konvencijos 6 str. (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Dėl neteisingo teismo proceso esą buvo pažeista ir Konvencijos 10 str. numatyta teisė į saviraišką. Strasbūro Teismas pripažino, kad procesinė šalių nelygybė pažeidė Konvencijos 10 straipsnyje numatytą teisę į saviraišką. Prasidėjus teisminiam procesui dėl šmeižto, pareiškėjai turėjo pasirinkti, ar atsiimti savo teiginius apie „McDonald‘s“ bendrovę ir atsiprašyti, ar įrodinėti savo teisumą teisme, be teisinės pagalbos. Tokia pasirinkimo galimybė neskaito viešų debatų ir idėjų sklaidos, neproporcingai riboja teisę į saviraišką ir neatitiko Konvencijos 10 str. reikalavimų.

Analizuojamos temos kontekste ši byla svarbi tuo, jog juridinis asmuo gynė pažeistą savo reputaciją pareikšdamas ieškinį dėl šmeižimo, nes tai pagal Jungtinės Karalystės įstatymus buvo galima ir niekas iš šalių neginčijo šio klausimo.

Analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus, peršasi išvada, jog juridinis asmuo negalėtų ginti savo teisių pagal LR BK 154-155 straipsnius, nes abiejų straipsnių sudėtyje kaip nusikaltimo objektas yra minimas tik fizinis asmuo. Šmeižimo objektas yra „kito asmens garbė ir orumas. Garbė, todėl, kad ji pirmiausia siejama su tuo, kaip aplinkiniai, kiti žmonės vertina konkretų individą – jo padėtį visuomenėje, gabumus, sugebėjimus darbštumą, padorumą, moralingumą, dorovingumą ir pan. Orumas siejamas su tuo, kaip pats žmogus save vertina, jo paties požiūriu į save. [...] Nukentėjusiuoju gali būti kiekvienas žmogus“⁴³. Aiškinant įžeidimo sudėtį baudžiamosios teisės vadovėlio autoriai pateikia taip pat gana trumpą ir lakonišką paaiškinimą: „Įžeidimu kėsiniasi į žmogaus garbę ir orumą. Nukentėjusiuoju gali būti kiekvienas žmogus, apie kurį neigimai ar nepadoriai atsiliepiama“⁴⁴. Akivaizdu, jog šiuose straipsniuose kalbama tik apie fizinį asmenį – tai patvirtina ir kiekvieni iš šių nusikaltimų sudėtis (nusikaltimo objektas). Juridiniui asmeniui belieka tenkintis pažeistų teisių gynyba remiantis civilinės teisės įstatymais, kurių pagrindinis būtų LR CK 2.24 straipsnis.

⁴³ V.Pavilonis. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius, 2001. P.237.

⁴⁴ Ten pat. P.239.

Teismas civilines teises įstatymų numatyta tvarka ir neviršydamas savo kompetencijos gina šiais LR CK 1.138 numatytais būdais:

- 1) pripažindamas tas teises;
- 2) atkurdamas buvusią iki teisės pažeidimo padėtį;
- 3) užkirsdamas kelią teisę pažeidžiantiems veiksams ar uždrausdamas atlikti veiksmus, keliančius pagrįstą grėsmę žalai atsirasti (prevencinis ieškinys);
- 4) priteisdamas įvykdyti pareigą natūra;
- 5) nutraukdamas arba pakeisdamas teisinį santykį;
- 6) išieškodamas iš pažeidusio teisę asmens padarytą turtinę ar neturtinę žalą (nuostolius), o įstatymų arba sutarties numatytais atvejais – netesybas (baudą, delspinigius);
- 7) pripažindamas negaliojančiais valstybės ar savivaldybių institucijų arba pareigūnų aktus, prieštaraujančius įstatymams, šio kodekso 1.3 straipsnio 4 dalyje numatytais atvejais;
- 8) kitais įstatymų numatytais būdais⁴⁵.

Iš šio sąrašo matyti, jog ne visi teisių gynbos būdai tinka apsaugoti neturtinėms vertybėms (tame tarpe ir juridinio asmens dalykinei reputacijai). Pavyzdžiui, priteisimas įvykdyti prievolę natūra. Taip pat sunku būtų įsivaizduoti, kaip įmanoma būtų atkurti buvusią iki teisės pažeidimo padėtį apie juridinį asmenį paskleidus tikrovės neatitinkančią informaciją. Tokie pažeidimai dažniausiai padaro negrįžtamą ir sunkiai įvertinamą žalą.

Viena iš dažniausių teisinės gynbos formų yra reikalavimas paneigti paskelbtą informaciją, žinoma, jei tai nebuvo pasiekta ikiteismine teisių gynimo stadija. Kitas, taip pat dažnai pasitaikantis reikalavimas – turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimas. Tokį reikalavimą asmuo gali pateikti net ir tais atvejais, kai neatitinkantys tikrovės duomenys buvo paneigti ikiteismine pažeistų teisių gynimo tvarka: „nesvarbu ar visuomenės informavimo priemonė pagarsino paneigimą ar ne, asmuo turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti tokių duomenų paskelbimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą“⁴⁶. Svarbu atkreipti dėmesį dar ir į tai, kad abu šie minimi gynbos būdai yra *post factum* t.y. neužkerta kelio atlikti veiksmus keliančius grėsmę žalai atsirasti. Gindamas savo teises, ieškovas gali pareikšti ir reikalavimą tik dėl paskleistų žinių pripažinimo neatitinkančiomis tikrovės: „Toks asmens pažeistų teisių ir įstatymo saugomų interesų

⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000. Nr. 74-2262.

⁴⁶ Doc.dr.L. Meškauskaitė. Galimybė apginti juridinio asmens reputaciją // Juristas 2005. Nr.11. P.25.

gynimas, yra galimas, atsižvelgiant į asmens valią dėl pažeistų teisių gynimo ribų. Šiuo atveju teismas turi nustatyti, ar paskleistos žinios yra žeminančios asmens garbę ir orumą ir neatitinkančios tikrovės, neįpareigodamas atsakovo paneigti paskleistas žinias⁴⁷. Kai kuriais atvejais ieškovas gali reikalauti atkurti buvusią iki teisės pažeidimo padėtį ar užkirsti kelią teisę pažeidžiantiems veiksams. Pavyzdžiui, „išimti iš apyvartos knygos, biuletenio ar kito leidinio, kuriame buvo paskleistos [...] žinios, tiražą, uždrausti antrojo tiražo spausdinimą ir pan.“⁴⁸. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad apie juridinį asmenį paskleistos tikrovės neatitinkančios žinios daugeliu atveju gali padaryti milžinišką žalą, šis teisių gynbos būdas irgi nėra pats tinkamiausias – juk gali užtekti tik vieną kartą pranešti visuomenei susivienijimo reputaciją žeminančią informaciją ir gali atsitikti taip, jog bendrovė, kurios akcijos kotiruojamos biržoje patirs milijoninius nuostolius, nes visuomenę sudominusi informaciją gali paplisti žaibišku greičiu. Tokiu atveju tolesnės informacijos platinimo uždraudimas bus tik iš dalies veiksmingas.

Apžvelgus itin negausią juridinio asmens reputacijos gynimo teismų praktiką, galima būtų konstatuoti, kad beveik visose bylose tarp kitų reikalavimų yra ir reikalavimas, kad teismas įpareigotų atsakovą paneigti paskleistą tikrovės neatitinkančią informaciją, o 2001 metų byloje tai buvo vienintelis ieškovo UAB „Klevo lapas“ reikalavimas. Ieškovas savo reikalavimą suformulavo labai tiksliai: „Įpareigoti atsakovą, kad straipsnyje išspausdintos tikrovės neatitinkančios žinios per 15 dienų nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos būtų paneigtos trečiame dienraščio „Respublika“ puslapyje, nurodant tikrovės neatitinkančias žinias išspausdinusio dienraščio pavadinimą, numerį, bei tokių žinių išspausdinimo datą, išspausdinant tikrovės neatitinkančias žinias iliustruojančią nuotrauką, tuo pačiu šriftu išspausdinant straipsnio pavadinimą bei teiginius su tikrovės neatitinkančiomis žiniomis, tokias žinias paneigiant pagal [...] pateiktą pavyzdį“⁴⁹. Šią bylą nagrinėję apylinkės, apygardos ir kasacinės instancijos tesimai nepasisakė dėl būtent tokio tikslaus paneigimo suformulavimo. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog jau ne kartą minėtame LR CK 2.24 straipsnyje yra nustatyta, kad paneigimo tvarką ir terminus nustato teismas, tokį reikalavimą patikslina ir šio straipsnio komentaro autoriai nurodydami, jog teismas tai turėtų padaryti rezoliucinėje sprendimo dalyje. Taigi, šios bylos atveju lieka neaišku koks vis dėlto tas paneigimas turėtų būti. Pirmosios instancijos teismas įpareigojo UAB „Respublikos“, leidiniai paskelbti

⁴⁷ LR civilinio kodekso 7 str., 7(1) str. ir LR Visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas APŽVALGA. [interaktyvus]. 1998, [žiūrėta 2007-03-01], p.3. Prieiga per internetą: www.lat.lt.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. UAB „Klevo lapas“ v. UAB „Respublikos“ leidiniai“. Nr. 3K-3-556/2001.

paneigimą, tačiau dėl paneigimo tvarkos ir pobūdžio nepasisakyta, tad peršasi nuomonė, jog atsakovas buvo įpareigotas paneigti duomenis būtent ieškovo reikalaujamu būdu. Žinoma, galiojantys teisės aktai neuždraudžia ieškovui reikalauti tam tikro paneigimo, tačiau, išnagrinėjęs byla, galutinį žodį turi tarti teismas. Tokie konkretūs paneigimo reikalavimai į teismus atkeliauja ko gero dėl to, kad ikiteisminėje stadijoje ieškovas turi suformuluoti reikalavimą dėl paneigimo visuomenės informavimo priemonei. Pavyzdžiui, kitoje byloje dėl gero vardo gynimo ieškovė reikalavimą paneigti duomenis išdėstė nurodydama ir kokiam leidinyje, ir kokiam puslapyje bei netgi tai, jog reikalauja paneigimą skelbti tris kartus⁵⁰. Tačiau pirmosios instancijos teismas reikalavimą paneigti žinias išdėstė aiškiai ir tiksliai pagal LR CK nuostatų reikalavimus.

Teismų praktikai šios kategorijos bylose žinomas ir reikalavimas nutraukti neteisėtus veiksmus: ieškovas – Lietuvos politinių kalinių partija – prašė įpareigoti atsakovą nutraukti neteisėtą LPKP panaudojimą bet kuria forma⁵¹. Kartais pasitaiko ir neįprastų šios kategorijos byloms (ypač kai ieškovai yra juridiniai asmenys) reikalavimų, pavyzdžiui, kai ieškovas, greta kitų reikalavimų, prašo teismo įpareigoti atsakovą atsiprašyti. Tačiau šioje byloje buvo išaiškinta, jog toks įpareigojimas pažeistų LR CK 2.24 str. 1 dalį. Teismo nuomone, „atsiprašymas nėra nei teisinės atsakomybės, nei teisinės gynybos būdas, o asmens, paskleidusio duomenis, ir asmens, apie kurį paskleisti žeminantys jo dalykinę reputaciją duomenys, tarpusavio santykių aspektas, faktinė aplinkybė, į kurią atsižvelgdamas teismas gali sumažinti priteistos neturtinės žalos dydį. Dėl to teismas negali įpareigoti asmens, paskleidusio tokius duomenis, atsiprašyti“⁵².

Apibendrinant aukščiau aptartus teisių gynybos būdus, bei paanalizavus teismų praktiką, galima konstatuoti, jog dažniausiai pasitaikantys ieškinio reikalavimai šios kategorijos bylose yra paneigimas. Taip pat dažnai ieškovas prašo priteisti turtinę ar (ir) neturtinę žalą.

Kalbant apie juridinio asmens reputacijos gynybą, reikšmingas yra šio darbo pirmame skyriuje jau minėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas, kuriame teismas, formuodamas teismų praktiką tiesa, citavo jau nebegaliojančio Civilinio kodekso nuostatas, tačiau jo suformuluotos taisyklės yra reikšmingos ir galioja iki šiol. Šiame nutarime teigiama, jog juridinio asmens reputacija,

⁵⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. D.Gudynienė ir D.Gudynienės PĮ. v. UAB „Lietuvos rytas“ ir UAB „Gorila“. Nr. 3K-3-455/2002.

⁵¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 20 d. nutartis c. b. Lietuvos politinių kalinių partija v. A.Ragaišienė, J.V.Šimanskui, B.Vaišnorui, J.Markaitienei. Nr. 3K-3-1369/2002.

⁵² LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis c. b. UAB „Simon Louwerse International Transport“ v. UAB „Dinaka“. Nr. 3K-3-169/2006.

remiantis LR CK ir Visuomenės informavimo įstatymu yra ginama, tik tada, kai yra nustatoma žemiau išvardintų faktų visuma:

- 1) žinių paskleidimo faktas;
- 2) faktas, jog paskleistos žinios yra apie ieškovo;
- 3) faktas, jog paskleistos žinios žemina juridinio asmens reputaciją. Kai žinios apie juridinį asmenį yra paskleistos per visuomenės informavimo priemones, įstatymas nereikalauja nustatyti fakto, jog žinios žemina juridinio asmens gerą vardą;
- 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės⁵³.

Svarbu pažymėti, jog bylose dėl juridinio asmens reputacijos gynimo įrodinėjimo dalyką sudaro visų šių faktų visuma, o ne atskiras faktas. Tad siekiant kuo išsamiau atskleisti juridinio asmens reputacijos gynimo specifiką ir jos problematiką, žemiau esančiuose skyriuose kiekvienas faktas bus aptariamasis atskirai.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

2.2.1. ŽINIŲ PASKLEIDIMO FAKTAS

Siekiant išsiaiškinti, kas įeina į žinių paskleidimo sąvoką, reikėtų pradėti nuo LAT senato nutarimo, kuriame teigiama, jog: „Paskleistomis laikomos žinios: paskelbtos per visuomenės informavimo priemones – knygas, laikraščius, žurnalus, biuletenius ar kitus leidinius, televizijos, radijo programas, kino ar kitą garso ar vaizdo studijos produkciją, informacijos agentūros pranešimus, elektroninėmis priemonėmis platinamus pranešimus, praneštos vienam ar daugeliui asmenų pokalbio metu, viešuose pasisakymuose, per atvirlaiškius, telegramas, dokumentus, išdėstytos tarnybinėse charakteristikose bei paskelbtos kitu būdu žodine, rašytine ar kita materialia forma“⁵⁴. Labai svarbu, jog nustatinėjant šį faktą, būtų atkreiptas dėmesys į tai, ar tos žinios tapo žinomos trečiajam asmeniui. Jei ginčijamą informaciją gavo tik ieškovas, tai tokiu atveju teismas negali konstatuoti žinių paskleidimo fakto – tai pasakytina ir apie raštu pateikiamus prašymus, bei ta pačia forma pateikiamus atsakymus, kai jį gauna tik prašantysis: „ieškovo nurodomi dokumentai, kuriuose jo teigimu, yra jo garbę bei orumą žeminanti informacija, buvo išsiųsti tik asmeniškai ieškovui. Tokiu būdu atsakydami į ieškovo prašymus, atsakovai nepaskelbė siųstuose dokumentuose esančios informacijos tretiesiems asmenims“⁵⁵.

Įrodinėjant informacijos paskleidimo faktą teismui dažniausiai pateikiamas dokumento originalas ar ištransliuoto teksto stenograma. Kai ieškovas neturi galimybės gauti tokios medžiagos, jis turėtų surašyti teismui motyvuotą prašymą išreikalauti tuos įrodymus iš atsakovo. Gali susiklostyti ir tokia situacija, kai neįmanoma išreikalauti tokios informacijos iš atsakovo, pavyzdžiui dėl to, kad baigėsi įstatymo leidėjo nustatyti informacijos saugojimo terminai. Tam yra skirtas Visuomenės informavimo įstatymo 35 straipsnis, kuriame numatyta, jog viešosios informacijos rengėjas privalo saugoti išspausdinto leidinio egzempliorių, audiovizualinius kūrinius ir transliuotų programų įrašus ne trumpiau kaip vienus metus nuo tos dienos, kai informacija buvo išplatinta. Esant tokiems atvejams, kai nėra galimybės gauti reikalingos medžiagos, kiekviena

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

⁵⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 15 d. nutartis c. b. A.Beržinis v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Nr. 3K-3-944/2001.

proceso šalis savo argumentus gali įrodinėti visomis leidžiamomis įrodinėjimo priemonėmis.

Daugeliu atvejų žinių paskleidimo faktą įrodyti yra pakankama paprasta: dokumento originalo ar ištransliuoto teksto stenogramos pateikimas yra pakankamas teismui. Tačiau verta atskirai paminėti tam tikras situacijas, kur informacijos paskleidimo faktas nėra taip paprastai įrodomas. Pavyzdžiui, LAT senato nutarimo ketvirtame punkte teigiama, jog „Sąžiningas asmens kreipimasis į valstybės institucijas dėl pažeistų teisių ar interesų gynimo bei pranešimas apie padarytus ar daromus teisės pažeidimus nėra asmens garbę ir orumą žeminančių žinių paskleidimas [...]. Kai pranešimas yra nesąžiningas (melagingas), ir asmuo įgyvendindamas savo teises bei laisves peržengia šių teisių realizavimo ribas ir pažeidžia kitų asmenų teises ir laisves, nukentėjusiojo asmens teisės yra ginamos CK 7, 71 str. arba Visuomenės informavimo įstatymo nustatyta tvarka, jei tokios žinios buvo paskelbtos per visuomenės informavimo priemones“⁵⁶. Šiomis nuostatomis teismas yra pasinaudojęs ir nagrinėjant bylas. Pavyzdžiui, vienoje byloje yra labai panašus teiginys: „pranešimas ar kreipimasis į valstybės institucijas, tame tarpe ir į policiją, gali būti pripažintas garbę ir orumą žeminančių žinių paskleidimu ir teisei priešingu veiksmu, jeigu besikreipiantis asmuo buvo nesąžiningas, įgyvendindamas savo teises bei laisves, peržengė šių teisių realizavimo ribas. [...] Negali būti pripažintas nesąžiningu kreipimusi dėl pažeistų teisių gynimo asmens prašymas ginti tariamą, jo įsivaizduojamą pažeistą teisę, nes taip manydamas, jis gali klysti, neadekvačiai įvertinti padėtį, hiperbolizuoti galimą pavojų jo teisėtiems interesams ir neturėti tikslo pažeisti kitų asmenų teisių“⁵⁷. Kiekvienu tokiu atveju teismas yra įpareigotas išsiaiškinti ar ieškovas buvo sąžiningas, ar turėjo pagrindo kreiptis į institucijas pagalbos. Pažymėtina, jog tokia teismo pozicija dėl sąžiningumo kriterijaus paaiškinama tuo, jog taip siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimams, tačiau reikia sutikti ir su tuo, jog asmens sąžiningumo kriterijų kartai gali būti itin sunku nustatyti. Apie informacijos pateikimą valstybės institucijom teismas yra išsakęs nuomonę dar vienoje byloje, kurioje buvo konstatuota, jog „valstybės institucijų tarnybinio susirašinėjimo medžiaga nelaikytina informacijos paskleidimu neapibrėžtam asmenų ratui, dėl to tokia informacija neatitinka žinių paskleidimo fakto kriterijaus“⁵⁸. Šioje byloje buvo nagrinėjamas Kauno miesto Vyriausiojo policijos komisariato tarnybinio pranešimo teismui turinys, kuriame, ieškovo teigimu, yra jo garbę ir orumą žeminanti informacija. Su tokiu teismo teiginiu iš esmės galima būtų sutikti,

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

⁵⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 15 d. nutartis c. b. K.Griciūnienė v. UAB S.Griciūnienė. Nr. 3K-3-732/2002.

⁵⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. A. B. v. Kauno m. vyriausias policijos komisariatas. Nr. 3K-3-21/2006.

tačiau prieš tai norėtuši pastebėti vieną netikslumą: ne karta aptartame senato nutarime bei daugumoje šios kategorijos teismo nutarčių teigiama, jog žinios laikomos paskleistos tada, kai jos tampa žinomos trečiajam asmeniui, o cituojamoje nutartyje kalbama apie informacijos paskleidimą neapibrėžtam asmenų ratui. Toks skirtumas gali ateityje kelti teismams neaiškumą nagrinėjant panašaus pobūdžio bylas.

2.2.2. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS YRA APIE IEŠKOVĄ

Kita aplinkybė, kuri turi būti nustatyta, kai ginama juridinio asmens reputacija yra faktas, jog paskleistos žinios yra apie ieškovą. Kartais tai būna akivaizdu – pavyzdžiui, kai tarp paskleistos informacijos yra ir juridinio asmens pavadinimas. Priešingu atveju yra laikomasi tokios taisyklės, jog informacija laikoma paskleista apie konkretų asmenį, jei jis yra atpažįstamas pagal tam tikrus apibūdinamus požymius. Tokiu atveju ieškovas turi nurodyti tuos požymius ir įrodyti teismui, jog atitinkamos žinios yra paskleistos apie jį. Kad būtų šis faktas nustatytas, pakanka įrodyti, jog iš tam tikrų paskleistų duomenų aplinkiniai asmenys gali atpažinti ir identifikuoti asmenį apie kurį yra kalbama. Teismų praktika liudija, jog kai kuriais atvejais ieškovo tinkamumui nustatyti teismui tenka surinkti papildomų įrodymų.

LAT 2004 metų nutartyje dėl juridinio asmens reputacijos gynimo, kurioje buvo ginčijamas publikacijos tekstas, neva pažeidžiantis juridinio asmens gerą vardą, ieškovas – juridinis asmuo – nebuvo tiesiogiai paminėtas. Teismas konstatavo, jog „kai paskelbtose žiniuose tiesiogiai nėra paminėtas asmuo, apie kurį žinios yra skelbiamos, tai jis nustatomas pagal įrodymų visumą, kurie patvirtintų konkretų asmenį pakankamai apibūdinančius kriterijus“⁵⁹. Kadangi nagrinėjamoje byloje buvo pripažinta, jog iš publikacijos teksto aiškiai matosi, kad informacija buvo renkama tik apie fizinius, bet ne juridinius asmenis, taip pat nustatyta, jog šį faktą patvirtina ir atsakovo vykdytos tarnybinės veiklos pobūdis – tad teismui beliko pripažinti, kad juridinis asmuo šioje byloje yra netinkamas ieškovas. Kitoje byloje Trakų rajono apylinkės teismas yra konstatavęs, kad „publikacijoje klaidingai nurodyti ieškovo inicialai nereiškia, jog žinios buvo paskleistos apie kitą asmenį, nes ieškovas ir kaime [...], ir darbovietėje buvo sutapatintas su vagystę įvykdžiusiu asmeniu“⁶⁰. Tam tikrais atvejais ar esant atsakovo nesutikimui, ieškovo tapatumas gali būti patvirtinamas ir kitais įrodymais. Peržvelgus šiai

⁵⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. UAB "Naujasis aitvaras" v. V.Saveljevas. Nr. 3K-3-630/2004.

⁶⁰ Trakų rajono apylinkės teismo 1996 m. liepos 31 d. sprendimas c.b. Nr. 2-820/96

kategorijai priskirtas bylas, galima teigti, jog šį faktą įrodyti dažniausiai nebūna labai sudėtinga.

Įdomu paminėti, jog LAT aptariamame senato nutarime yra pasisakyta ir dėl kai kurių situacijų, aktualių ginant juridinio asmens reputaciją, pavyzdžiui, kai paskleidžiamos žinios apie organizacijos ar jos padalinių veiklą konkrečiai nenurodant darbuotojų pavardžių ar kitų duomenų, pagal kuriuos būtų galima atpažinti konkretų asmenį⁶¹. Tokiu atveju yra laikoma, jog paskleistos žinios yra apie organizaciją. O kai nurodomas konkretus darbuotojas ir jo darbinių pareigų atlikimas siejamas su organizacijos veikla, tai tokiu atveju yra laikoma, jog žinios yra paskleistos ir apie organizaciją, ir apie konkretų asmenį. Tačiau, kai kalbama apie asmenį nurodant jo priklausomybę tam tikrai organizacijai, bet paskleistos žinios yra apie jo asmenines, moralines ar panašias savybes, tuomet laikytina, kad žinios yra paskleistos tik apie tą konkretų asmenį ir esant tokiai situacijai juridinis asmuo negalės ginti savo reputacijos, nes ieškovu teisme turės būti fizinis asmuo priklausantis tam konkrečiam susivienijimui. Beje, šiame nutarime taip pat yra pažymėta ir tai, jog savo gerą vardą gali ginti ne tik Lietuvos, bet ir užsienio juridiniai asmenys.

Svarbu atkreipti dėmesį ir tai, kad ieškinius dėl gero vardo gynimo gali pareikšti įmonės, įstaigos, organizacijos tik turinčios civilinį teisinį subjektiškumą. Vadinasi, juridinių asmenų struktūriniai padaliniai (filialai, skyriai) negali būti proceso šalimis, nes tokio subjektiškumo neturi. Šiokia tokia specifika yra ir su visuomeninėmis organizacijomis, politinėmis partijomis ir politinėmis organizacijomis. Žymiajame LAT senato nutarime yra aptarta ir šių specifinių susivienijimų galimybė ginti pažeistą savo gerą vardą. Šios institucijos: „gali pareikšti ieškinius dėl savo organizacijos gero vardo gynimo, tačiau negali pareikšti ieškinio dėl organizacijos narių garbės ir orumo gynimo. Tokį ieškinį gali pareikšti pats asmuo, apie kurį žeminančios ir tikrovės neatitinkančios žinios paskleistos (Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymo 3, 10 str., Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymo 2, 9 str., Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo 20 str.)⁶². Vadinasi, politinė partija gali ginti tik savo kaip susivienijimo gerą vardą, bet ne asmenų, priklausančių atitinkamai politinei partijai garbę ir orumą. Tokią nuostatą galima pagrįsti ir tuo, jog, kaip žinia, šios kategorijos bylose ieškovai gali būti juridiniai (ir fiziniai) asmenys, kurie mano, kad būtent jų teisės atitinkamais veiksmais buvo pažeistos – bendra taisyklė yra ta, kad toks ieškinytis negali būti pareikštas ginant kito juridinio asmens reputaciją (tai galėtų būti tik

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

⁶² Ten pat.

išimtiniais atvejais, pavyzdžiui prokurorui pagal Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymą ginant viešą interesą⁶³, tačiau tokių atvejų teismų praktikoje dar nėra buvę).

Baigiant analizuoti šį – antrąjį – faktą, norėtusi dar kartą prisiminti jau kartą cituotą 2002 metų D.Gudynienės bylą. Šioje byloje ieškovai buvo du – D.Gudynienė ir jos personalinė įmonė. Teismo buvo prašoma įpareigoti atsakovus paneigti žinias nurodant, jog išplatinta informacija kenkia geram įmonės vardui ir žemina Danielės Gudynienės garbę ir orumą. Apylinkės teismas ieškovės ieškininius reikalavimus atmetė, bet įpareigojo atsakovus paneigti įmonės geram vardui kenkiančias žinias. Teismas nustatė, jog „publikacijose, paskelbtose UAB „Lietuvos rytas“, kalbama apie Danielės Gudynienės įmonę, todėl negalima traktuoti, kad buvo pažeminta D. Gudynienės garbė ir orumas. Šios publikacijos susijusios tik su įmonės gero vardo pažeminimu, todėl Danielės Gudynienės kaip fizinio asmens, ieškininiai reikalavimai atmestini“⁶⁴. Tiek apeliacinės, tiek ir kasacinės instancijos teismai šios apylinkės teismo sprendimo dalies neginčijo, todėl, esant panašiai situacijai kitose bylose, teismai turėtų atkreipti dėmesį, jog jei paskleistos tikrovės neatitinkančios žinios yra apie personalinę įmonę, tai jos savininko reikalavimas, jog taip buvo pažeisto ir jo, kaip fizinio asmens, garbė ir orumas yra netenkintinas. Nagrinėjant šią bylą taip pat buvo kilęs klausimas ir dėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų taikymo personalinei įmonei. Ieškovės advokatas kasaciniame skunde teigė, jog neturėtų būti remiamasi VII normomis, reglamentuojančiomis juridinio asmens reputacijos gynimą, nes ieškovas byloje yra individuali (personalinė) įmonė, neturinti juridinio asmens teisių. Tačiau Aukščiausiasis Teismas atmetė tokį argumentą remdamasis LR CK 2.50 straipsnio 4 dalimi, jog personalinė įmonė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo. Taigi, personalinei įmonei yra taikomos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos taip, kaip ir kitiem juridiniam asmenim.

⁶³ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 str. // Žin., 1994, Nr. 81-1514.

⁶⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. D.Gudynienė ir D.Gudynienės PĮ. v. UAB „Lietuvos rytas“ ir UAB „Gorila“. Nr. 3K-3-455/2002.

2.2.3. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS ŽEMINA JURIDINIO ASMENS REPUTACIJĄ

Nustatant faktą, ar paskleistos žinios žemina juridinio asmens reputaciją (gerą vardą), žinotina, kad žeminančiomis laikytinos tikrovės neatitinkančios žinios, kurios įstatymo, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens gerą vardą visuomenėje. Tai – klaidinga ir diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį, nesąžiningą visuomeninę, gamybinę-ūkinę, komercinę veiklą ir panašiai⁶⁵. Ar paskleistos žinios yra žeminančios, taip pat kaip ir pirmuosius du faktus, įrodinėja ieškovas. Aptariamame LAT nutarime teigiama, jog paskleistų žinių žeminantis pobūdis nenustatinėjimas, kai žodis ar jų junginiai, kuriais išsakytos žinios, yra akivaizdžiai žeminančios. Tačiau pavyzdžiai pateikiami tik tinkantys fiziniam asmeniui – „vagis“, „sukčius“, „girtuoklis“. Akivaizdu, kad ši taisyklė galioja ir juridinio asmens reputacijos gynimo atveju, kai jo atžvilgiu yra vartojami tokie teiginiai, kuriuos būtų galima apibūdinti, kaip visuomenėje suprantamus vienareikšmiškai ir kurių paskleidimas protingam, moraliam žmogui sukeltų neigiamą nuomonę apie tą konkretų juridinį asmenį.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nustatinėjant šį – trečiąjį – faktą dėl žeminančių reputaciją žinių paskleidimo, teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos faktines aplinkybes, kiekvienu atveju turi spręsti, ar paskleistos žinios, ar tik pareikšta nuomonė. Atriboti žinią nuo nuomonės yra būtina, nes asmens teisės ginamos tik paskelbus žinias. 1998 metų LAT senato nutarime labai aiškiai išdėstoma, jog “atribojant žinią (faktą ir duomenis) nuo nuomonės, teismas turi vadovautis šiomis sampratomis. Faktas – tikras, nepramanytas įvykis, reiškiny, dalykas. Duomenys – fakto turinį atskleidžianti informacija. Žinia – tai informacija apie faktus ir jų duomenis, t. y. reiškinius, dalykus, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis“⁶⁶. Šiuo metu galiojančioje visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio redakcijoje yra analogiška nuostata, jog „žinia yra visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi) duomenys“. Nuomonės apibrėžimas bei jai taikomi reikalavimai pakankamai išsamiai išdėstomi VII aktualioje redakcijoje: tai – „visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

⁶⁶ Ten pat.

įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamas sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepianč ir neiškreipianč faktų ir duomenų“ (2 str. 33 p.). Žinia taikomas tiesos kriterijus, nes fakto ir duomenų egzistavimą galima nustatyti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau šiame darbe LR CPK) 177 straipsnyje numatytais įrodymais⁶⁷. Be to, remiantis LR CK 1.137 straipsniu, žalos padarymas kitiems asmenims, piktnaudžiaujant savo teise, yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę.

Ne visada yra lengva atskirti, ar tam tikri teiginiai yra duomenys ar nuomonė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atribodamas žinią nuo nuomonės taip pat akcentuoja, jog bet kuriuo atveju teismas turi analizuoti visą straipsnio ar kalbos kontekstą, pasisakymo aplinkybes, sakinio konstrukciją ir panašius dalykus, nes išvada, apie paskelbtą nuomonę ar informaciją apie tam tikrą faktą, gali būti padaryta tik ištyrus ir įvertinus visas konkrečios bylos aplinkybes. Aukščiausiojo Teismo 2003 metų nutartyje labai aiškiai atsispindi šis reikalavimas: „Ieškovas prašė paneigti informaciją, kokia faktiškai nebuvo paskelbta. Jis ištraukė iš konteksto tik dalį sakinių, praleisdamas žodžius [...], dėl ko pasikeitė jų prasmė. Tuo tarpu, minėti žodžiai paskelbtų žinių tekstui yra esminiai [...]. Kiekvienos prašytos paneigti ištraukos turinys nustatomas pagal jos vietą straipsnyje, jos visą turinį, sakinio konstrukciją ir kitas aplinkybes [...]. Teismai turėjo analizuoti visą straipsnio kontekstą bei sakinių konstrukciją [...]“⁶⁸. Tas pats buvo konstatuota ir byloje J.Švitra prieš AB "Šviesa" ir kitus: „faktas, jog žinios pagal savo pobūdį yra žeminančios [...], nustatomas analizuojant jas viso leidinio, straipsnio ar pasisakymo kontekste“⁶⁹. Taigi, iš aptartų nutarčių, galima daryti išvadą, jog niekaip negali būti tenkinamas reikalavimas paneigti informaciją ar pripažinti ją žeminančia juridinio asmens reputaciją, kol tokie paskleisti teiginiai nebus išanalizuoti viso straipsnio kontekste.

Duomenis atskirti nuo nuomonės yra pirmaeilis uždavinys reputacijos gynimo byloje, nes asmens teisės LR CK ir Visuomenės informavimo įstatymo nustatyta tvarka yra ginamos tik tada, kai yra paskelbti tikrovės neatitinkantys duomenys. Teismas negali įpareigoti paneigti nuomonės, kad ir kokia šokiruojanti ar netikėta ji būtų, nes tai pažeistų ir Konstitucijos 25 straipsnį ir Konvencijos 10 straipsnį.

⁶⁷ Civilinio proceso kodeksas. Žin., 2002, Nr. 36-1340

⁶⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. J.Švitra v. AB "Šviesa" ir kt. Nr. 3K-3-156/1999.

⁶⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. UAB "Rožių alėja" v. UAB "Respublikos leidiniai". Nr. 3K-3-1077/2003.

Nagrinėjant aplinkybę dėl juridinio asmens reputaciją žeminančių faktų nustatymo, negalima neapžvelgti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos. Šis teismas turi ilgametę patirtį sprendžiant tokio pobūdžio bylas. Pakankamai seniai – 1986 metais – byloje *Lingens prieš Austriją* pirmą kartą teismas pagrindė nuomonės ir fakto atskyrimo klausimus nagrinėjant bylas dėl pažeistos reputacijos⁷⁰. Trumpa bylos fabula būtų tokia: Austrijos žurnalistas Lingens savo straipsniuose kritikavo Austrijos kanclerį dėl politinių pareiškimų, susijusių su naujos koalicijos sudarymu su partija, kurios lyderis skelbė nacistines idėjas. Austrijos teismas paskyrė žurnalistui baudą, nes šis negalėjo įrodyti savo teiginių teisingumo, o Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė, kad toks sprendimas buvo klaidingas ir kad nuomonė neturi būti įrodinėjama. Taip pat šioje byloje yra teigiama, kad nuomonė yra požiūris į reiškinius ar situacijas ir jos negalima įrodyti tiesos ar melo kriterijais, tačiau tie faktai, kuriais yra grindžiamos nuomonės turi būti patikrinami. 1986 metų sprendimas tapo klasikiniu pavyzdžiu, kurį pateikia daugelis teisininkų, analizuodami Konvencijos 10 straipsnio taikymą.

Kalbant apie juridinio asmens reputacijos gynimą ir savo nuomonės išsakymą jo atžvilgiu yra dar viena reikšminga Europos Žmogaus Teisių Teismo byla – *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę*⁷¹. Šioje byloje teismas nusprendė, kad straipsnių apie žmonėms žalingą medicininį preparatą publikavimo uždraudimas pažeidžia Konvencijos 10 straipsnio nuostatas, kadangi toks draudimas nėra būtinas demokratinėje visuomenėje. Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluotas taisykles nuomonė, išreikšta politinėje aplinkoje, saugoma labiau, ir tai yra svarbus demokratinės visuomenės pamatas. Netgi nuomonės, išreikštos ne visiškai taktiškai, taip pat gali būti saugomos; apsaugos ribos priklauso nuo konteksto ir kritikos tikslo. Teismas yra išsakęs nuomonę, kad kai kuriais atvejais politinėse diskusijose gali būti toleruojama net labai arši kritika, jei ji liečia valstybinės valdžios veiklą. 1972 m. rugsėjo 24 d. savaitraštis „The Sunday Times“ išspausdino straipsnį antrašte: „Mūsų vaikai – talidomido aukos: gėda šaliai“, kur, remdamasis medicinos ekspertų išvadomis, apkaltino Distilers bendrovę, kad ši kaip reikiant nepatikrinusi naujo preparato ėmė jį reklamuoti ir platinti, kas sukėlė sunkius apsigimimus šimtams vaikų. Taigi šiuo atveju bendrovė Distilers Biochemicals Ltd., apie kurią Sunday Times parašė straipsnį, negalėjo reikalauti atlyginti žalos, padarytos dėl pažeistos reputacijos.

⁷⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. Liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82, Serija A Nr. 103.

⁷¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. Balandžio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę* (Nr.1), pareiškimo Nr. 6538/74, Serija A Nr. 82.

Lietuvos Respublikos teismai dėl nuomonės reiškimo dažniausiai laikosi Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotos praktikos. Tai atsispindi ne vienoje LAT byloje. Pavyzdžiui, nutartyje pagal L.Kniukštos ieškinį teismas konstatavo, jog „reikšti nuomonę yra viena pagrindinių žmogaus teisių. Tačiau reiškiant nuomonę tokiu būdu, forma ar priemonėmis, kurios akivaizdžiai žemina kito asmens reputaciją, ir vien turint tikslą kita asmenį pažeminti, yra piktnaudžiaujama savo teise reikšti nuomonę, todėl privaloma atlyginti tokiu piktnaudžiavimu padarytą turtinę ar neturtinę žalą“⁷². Sveikintina tai, jog kai kuriose bylose yra nurodomos atskiros Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos, jos analizuojamos ir pritaikomos konkrečioms nagrinėjamos situacijoms, nutartyse aptariamais šio teismo išaiškinimais aktualiais nagrinėjamais klausimais. Pavyzdžiui, byloje pagal Vilniaus krepšinio klubo „Rytas“ ieškinį, teismas, motyvuodamas, jog paskleista atitinkama informacija nežemina klubo gero vardo, pažymėjo, kad: „Europos Žmogaus Teisių Teismas, aiškindamas teisės skleisti informaciją turinį, yra nurodęs, kad teisė skleisti informaciją ir idėjas apima ne tik teisę skleisti neutralią informaciją ir idėjas, kurios yra palankios ir neįžeidžiančios, bet ir informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanči visuomenę ar jos dalį [...]. Kartu teismas yra pabrėžęs, kad spauda negali peržengti jai nustatytų ribojimų, kurių reikia kitų asmenų garbei ir orumui garantuoti“⁷³. Aktualios nagrinėjant šį faktą Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos yra susijusios su saviraiškos teisės gynimu bei šios laisvės ribomis, bet bylų būtent dėl juridinio asmens reputacijos, kaip ir Lietuvos teismuose, yra vos keletas. Tačiau nereikia pamiršti, jog per ilgus metus sukauptą teismų praktiką, susijusią su saviraiškos teisės įgyvendinimu visada bus aktuali ir siekiant apginti pažeistą juridinio asmens reputaciją – juk bet koks fizinis ar juridinis asmuo, įgyvendindamas šia savo teise gali peržengti jos ribas. Būtent todėl Lietuvos teismuose, nagrinėjant bylas dėl garbės ir orumo, galima aptikti nuorodų ir į bylas, kuriose atskleidžiamas vienas ar kitas saviraiškos laisvės aspektas, bet ieškovai byloje neprašo ginti pažeistą jų reputaciją. Pavyzdžiui, byloje Handyside prieš Jungtinę Karalystę Europos Žmogaus Teisių Teismas sutiko su Jungtinės Karalystės teismų nuomone, jog „Raudonoji knygutė“ buvo skirta vaikams ir paaugliams, o kai kuriuos knygos fragmentus jie galėjo suprasti, kaip padaršinimą užsiimti ankstyvu seksualiniu gyvenimu, o taip pat kenksminga veikla t.y. daryti baudžiamuosius nusikaltimus“⁷⁴.

⁷² LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis c. b. L.Kniukšta v. V.Žutauto leidybos įmonė „Kriminalistika“ ir kt. Nr. 3K-3-988/2001, kat. 20.6; LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. A.Skirmantas v. P.Jurgutavičius, Nr. 3K-3-528/2001, kat. 16.9; LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis c. b. B.Kaplanas v. S.Alperavičius. Nr. 3K-3-377/1999, kat.40.

⁷³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. Vilniaus krepšinio klubas „Rytas“ v. UAB „Veidas“. Nr. 3K-3-1286/2000, kat. 40.

⁷⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. Gruodžio 7 d. sprendimas byloje Handyside prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 5493/72, Serija A Nr. 24.

Knygos spausdinimas buvo uždraustas argumentuojant, jog tai paveiks daugelio jaunujų skaitytojų moralę. Vadinasi, atitinkamas straipsnis ar knyga apie juridinį asmenį, jo veiklą, jei peržengiamos moralės ribos, gali būti, remiantis šiuo teismo išaiškinimu, uždrausta, nes tai peržengia saviraiškos laisvės ribas.

Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų nagrinėjimo praktika sektina ir sveikintina – taip argumentuotas bylos sprendimas atrodo visapusiškai pagrįstas ir išsamus.

2.2.4. FAKTAS, JOG PASKLEISTOS ŽINIOS NEATITINKA TIKROVĖS

Ketvirtoji aplinkybė, jog duomenys neatitinka tikrovės, nustatoma palyginus paskleistas žinias su tais reiškiniiais, kurie įvyko ar egzistuoja tikrovėje. Tai yra vienintelis faktas, kurį privalo įrodinėti atsakovas. Tai – šio toks ypatumas, nes dažniausiai civilinėje teisėje aplinkybes turi įrodinėti tas asmuo, kuris jas nurodo. Juridinio asmens reputacijos gynimo bylose duomenų atitikimo tikrovei faktai yra pagrindinis įrodinėjimo dalykas. Visus kitus tris faktus, kaip jau buvo minėta, įrodinėja ieškovas. LR CK 2.24 straipsnio pirmojoje dalyje numatyta prezumpcija, jog paskleisti duomenys laikomi neatitinkantys tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai. Taigi, šis faktas yra preziumuojamas.

Siekiant atskleisti šio fakto turinį, visų pirmą reikėtų išsiaiškinti atitikimo tikrovei sąvokos prasmę. Remiantis LAT senato apžvalga nagrinėjat šios kategorijos bylas, sąvoką „atitikimas tikrovei“ reikia vertinti dviem aspektais. Pirmiausia reikia nustatyti, ar teisingas yra pranešimas apie faktus ir tada žiūrėti, ar teisingai, adekvačiai vertinami įvykę faktai. Paskleisto žinios neatitinka tikrovės, jeigu faktai tikrovėje klostėsi ne taip, kaip nurodoma, juridinio asmens veiksmai vertinami neadekvačiai vykusiems faktams⁷⁵. Atkreiptinas dėmesys į LAT senato nuomonę tais atvejais, kai informacija yra pateikta naudojant vaizdingumo priemones (metaforas, frazeologizmus, hiperboles ir kt.) ar paskelbta feljetonų, šaržų forma. Tokiais atvejais reikia išsiaiškinti, ar atitinka tikrovę žinios, sudarančios jų esmę, ar jos nėra iškreiptos. Jei jų pagrindą sudaro teisingos žinios, tai literatūrinė tokių žinių paskleidimo forma nelaikytina juridinio asmens reputacijos pažeidimu. Taigi, jei žinios atitinka tikrovę ir jų paskleidimas yra teisėtas, tai tokiais atvejais nelaikoma, kad yra pažemintas susivienijimo geras vardas – juk teisinga informacija reputacijos nepažeidžia.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. www.lat.lt

Apie asmenį paskelbtos žinios vertintinos pagal visą informaciją, visas faktines aplinkybes, nulėmusias tos informacijos paskelbimą, o ne izoliuotai. Aiškinantis, ar duomenys atitinka tikrovę, būtina atsižvelgti į visas ginčo faktines aplinkybes, įvykusias tiek iki duomenų paskelbimo, tiek ir po jų. Kompleksiškas ginčo aplinkybių įvertinimas gali leisti daryti išvadą, kad konkrečios bylos aplinkybės pripažintinos pakankamu pagrindu laikyti paskelbtus duomenis teisingais, nors jie ir neabsoliučiai atitinka tikrovę, jeigu jų neabsoliutus neatitikimas tikrovę pasireiškia tik neesminiais netikslumais, nulemtais duomenis paskelbusio asmens sąžiningo suklydimo ar skubotumo⁷⁶. Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nustatant, ar teiginiai atitinka tikrovę, būtina juos analizuoti visos turimos informacijos, straipsnio ir bylos faktinių aplinkybių kontekste. Juridinio asmens reputacijos suabsoliutinimas, o taip pat ir fizinio asmens garbės ir orumo suabsoliutinimas ir teisių gynimas esant menkiausiam netikslumui, reikštų visuomenės teisės žinoti pažeidimą. Jau aukščiau minėto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo aštuntame punkte taip pat suformuluota nuostata, dėl žinių atitikimo tikrovei. Teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, kiekvienu konkrečiu atveju privalo nuspręsti, ar būtina įrodyti, jog paskleistos žinios visiškai atitinka tikrovę. Duomenų neatitiktis tikrovei nustatyti neturi reikšmės neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, jeigu jie neturėjo įtakos faktui egzistuoti (tarkim netiksliai nurodytas laikas, vieta, kai kurios neesminės aplinkybės, kitos nežymios klaidos ir panašiai). Tai patvirtina tiek ir Europos Žmogaus Teisių Teismo, tiek ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Dėl informacijos netikslumų yra pasisakoma ir jau kartą minėtoje Vilniaus krepšinio klubo „Rytas“ byloje, kurioje remiamasi Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimais: „Konvencija gina ne tik asmenį, paskleidusį absoliučiai teisingą informaciją, bet ir asmenį, kuris paskleidė ne visiškai tikslią informaciją, tačiau tą darė sąžiningai, nepiktnaudžiaudamas teise skleisti informaciją, t.y. neperžengdamas [...] šios teisės ribų. Taip pat teismas yra pažymėjęs, jog žurnalistų teisė reikšti savo nuomonę apima ir tam tikro laipsnio faktų perdėjimą (hiperbolizavimą)⁷⁷. Kitoje LAT byloje buvo konstatuota, jog „beatodairiškas asmens garbės ir orumo gynimas faktiškai reikštų privačios cenzūros įvedimą, tai leistų taikyti civilinę atsakomybę ir kitus civilinių teisių gynimo būdus esant menkiausiam informacijos netikslumui, neatsižvelgiant į visuomenės informavimo priemonės elgesį bei tikslus“⁷⁸. Nutartyje konstatuota, kad iš spaudos negalima reikalauti absoliutaus tikslumo, o tik galima reikalauti elgtis sąžiningai,

⁷⁶ L. Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.264.

⁷⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. Vilniaus krepšinio klubas „Rytas“ v. UAB „Veidas“. Nr. 3K-3-1286/2000, kat. 40.

⁷⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis c. b. A.Salamakinas v. UAB "Rinkos aikštė". Nr. 3K-3-687/2003, kat. 20.6

t.y. sąmoningai neiškraipyti ar nutylėti informacijos, siekiant įžeisti ar pažeminti asmenį, nes, kaip ir anksčiau buvo minėta, reikštų piktnaudžiavimą teise skleisti informaciją ir šios teisės ribų peržengimą, duodantį pagrindą taikyti teisinę atsakomybę. Juridinio asmens reputacijos suabsoliutinimas reikštų visuomenės teisės žinoti pažeidimą, nes teisė skleisti informaciją apima ir teisę žinoti, kas vyksta šalyje ir pasaulyje, išskyrus atvejus, kai tai liečia informaciją, kurią skelbti draudžia įstatymas.

3. ŽALOS ATLYGINIMAS JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNIMO BYLOSE

Jau buvo minėta, jog ne visus civilinių teisių gynybos būdus, numatytus LR CK 1.138 straipsnyje, galima pritaikyti ginant pažeistą juridinio asmens reputaciją. Ši specifinė teisė – teisė į gerą vardą – gali būti ginama pareiškiant tokius ieškinius:

- Dėl veiksmų, kuriais pažeidžiama juridinio asmens reputacija, nutraukimo.
- Dėl veiksmų, kurie dar nebuvo atlikti, bet, kuriuos ruošiamasi atlikti, uždraudimo. Tai – prevencinis ieškinys, kurios pareiškimo galimybė numatyta LR CK 6.255 straipsnyje. Pagrindas tokiam ieškiniui pareikšti yra realus pavojus, kad ateityje gali būti padaryta žala. Šiuo atveju svarbu turėti omenyje, kad net jei ir teismas nepatenkintu tokio reikalavimo, prevencinio ieškinio pareiškimas neatima galimybės reikalauti atlyginti dėl padarytos veikos atsiradusią žalą.
- Dėl duomenų, neatitinkančių tikrovės ir žeminančių juridinio asmens reputaciją, paneigimo. Svarbu žinoti, jog, kaip jau buvo užsiminta antrame šio darbo skyriuje, bet kuriuo atveju juridinis asmuo privalo pateikti rašytinį paneigimą ir pareikalauti, kad ta visuomenės informavimo priemonė, kuri paskleidė tokius duomenis, šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. Deja, nei Lietuvos, nei daugelio kitų šalių įstatymuose nėra numatyta atsakomybė už šio įstatymo reikalavimo nevykdymą (Lietuvoje yra įstatymų leidėjo nustatytas dviejų savaičių paneigimo paskelbimo terminas, kuris pradedamas skaičiuoti nuo jo gavimo dienos).
- Dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Pažeidus juridinio asmens reputaciją, vadovaudamasis LR CK 2.24 straipsnio trečia ir penkta dalimis, tas asmuo turi teisę pareikšti ieškinį dėl turtinės ir dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Kokių teisių gynybos būda pasirinkti, priklauso nuo ieškovo valios, nuo ginamos vertybės specifikos. Beje, ieškovas gali pasirinkti keletą teisių gynybos būdų. Pavyzdžiui, galima reikalauti ir paneigimo, ir kartu neturtinės žalos atlyginimo. Taip pat pažymėtina, kad teismų praktikoje yra suformuluota teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė, kad atsakomybė už padarytą neturtinę žalą nėra tiesiogiai priklausoma nuo turtinės žalos

atlyginimo fakto ir gali būti taikoma tiek atskirai, tiek ir kartu su turtine atsakomybe⁷⁹. Lygiai tokia pati nuomonė buvo išsakyta ir byloje pagal A.Zaskino kasacinį skundą, kuriame LAT panaikino apylinkės teismo sprendimą, kuriame neturtinės žalos klausimas išvis nebuvo nagrinėjamas argumentuojant tuo, jog nesant turtinės žalos, moralinė žala ieškovui negali būti atlyginama⁸⁰. Tai yra klaidinga ir nesektina praktika. Neturtinė žala, jeigu ji būtų įrodyta, turėtų būti atlyginama net ir tuo atveju, kai neteisėtais veiksmais turtinė žala nebuvo padaryta.

⁷⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis c. b. V.Toropov v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento pakrančių apsaugos tarnyba. Nr. 3K-7-688/2001. kat. 39.

⁸⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. A.Zaskinas v. Visagino miesto valstybinė mokesčių inspekcija. Nr. 3K-3-92/1999. kat. 7.

3.1 NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS JURIDINIAM ASMENIUI

Kaip jau buvo šiame darbe minėta, ginant juridinio asmens reputaciją, daugiausia diskusijų sukelia juridinio asmens galimybė reikalauti atlyginti neturtinę žalą. Gali kilti klausimas dėl juridinio asmens galimybės patirti neturtinę žalą. Kai kurių autorių nuomone⁸¹, juridiniam asmeniui gali būti kompensuojama tik turtinė žala, motyvuojant tuo, jog juridinis asmuo, neturėdamas fiziniam asmeniui būdingų savybių, neturi teisės ir reikalauti atlyginimo už jų pažeidimą.

LR CK 1.114 straipsnis įtvirtina šias asmenines neturtines vertybes: vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, autoriaus vardą, dalykinę reputaciją, juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimą. O LR CK 1.115 straipsnis teigia, jog tarp civilinės teisės saugomų objektų yra ir asmeninės neturtinės teisės, t.y. ekonominio turinio neturinčios ir neatskiriamai susijusios su jų turėtojais teisės. Taigi, remiantis įstatymų leidėjų pozicija ir aiškinant šias teisės normas lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, akivaizdu, kad viena iš neturtinių vertybių saugomų civilinės teisės yra juridinio asmens reputacija.

Vienas pagrindinių neturtinių vertybių ir neturtinių teisių gynimo būdų yra neturtinės žalos atlyginimo institutas. Neturtinės žalos atlyginimas yra savarankiškas teisių gynbos būdas. Paprastai neturtinės žalos aiškinimas yra teisės doktrinos bei teismų praktikos išvadų rezultatas, t.y. per teismų praktiką ši sąvoka yra atskleidžiama ir detalizuojama. Priėmus 2000 m. Civilinį kodeksą, Lietuva tapo viena iš nedaugelio valstybių, kurių įstatymuose pateikiama neturtinės žalos samprata. Remiantis LR CK 6.250 straipsniu, neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinta pinigais. Taigi, įstatymo leidėjas nepateikia baigtinio padarinių sąrašo patyrus neturtinę žalą, tokiu būdu teismui yra paliekama teisė kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti ir išanalizuoti visas reikšmingas aplinkybes nagrinėjamos bylos atveju. Pažymėtina, jog tarp daugelio neturtinės žalos sukeltų padarinių, būdingų fiziniam asmeniui, yra minimas ir reputacijos pablogėjimas, kuris, kaip buvo konstatuota pirmame šio darbo skyriuje, gali būti sietinas ir su fiziniu, ir su juridiniu asmeniu. LAT teismų praktika taip pat pripažįsta juridinio asmens galimybę patirti neturtinę žalą. Byloje pagal UAB „Simon Louwerse International

⁸¹ L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.259. Antrinis šaltinis: Тренкель А. И. Защита деловой репутации юридических лиц в арбитражном суде. Правоведение. 2001, №2. P.196-197

Transport“ skundą teismas išaiškino, jog „CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nurodyti neturtinės žalos požymiai daugiausia taikytini tik fiziniam asmeniui (fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija), tačiau tai nepaneigia neturtinės žalos juridiniam asmeniui atsiradimo galimybės, kuri dažniausiai pasireiškia reputacijos pablogėjimu, juridinio asmens pažeminimu, jo socialinių santykių sumažėjimu ir kita. Pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Įrodymų, dėl šių įstatyme įtvirtintų kriterijų, pagal kuriuos nustatomas neturtinės žalos dydis, ne visada objektyviai galima surinkti, todėl teismas neturtinės žalos dydį nustato pagal byloje esančius įrodymus, vadovaudamasis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principais“⁸².

Teisės doktrinoje nėra visiškai vienodos nuomonės dėl neturtinės žalos atlyginimo prigimties t.y. dėl objektų, dėl kurių pažeidimo gali būti reikalaujama atlyginti neturtinę žalą, specifikos, jų turtinės vertės, nėra vienos nuomonės, kokių tikslų yra siekiama neturtinės žalos atlyginimu⁸³. Daugeliu atveju yra sutariama, kad neturtinės žalos atlyginimu turi būti siekiama kompensuoti patirtą neturtinę žalą ir atlyginti skriaudą. Teismų praktikoje irgi laikomasi nuomonės, kad neturtinė žala turi būti atlyginama tokio dydžio, kad kiek įmanoma teisingiau būtų atlyginama nukentėjusiajam. Lietuva yra priskiriama prie tų valstybių, kuriose neturtinė žala yra atlyginama įstatymų numatytais atvejais, o sistemiškai aiškinant LR CK galima daryti išvadą, jog neturtinės žalos atlyginimo galimybė yra numatyta visų neturtinių vertybių pažeidimo atvejais.

⁸² LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis c. b. UAB „Simon Louwerse International Transport“ v. UAB „Dinaka“. Nr. 3K-3-169/2006.

⁸³ S.Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // *Jurisprudencija*. 2005. t.71(63). P.8.

3.1. NETURTINĖS ŽALOS TAIKYMO JURIDINIAM ASMENIUI PAGRINDAI IR DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJAI

Neturtinės žalos taikymo atveju gali iškilti klausimas dėl visiško žalos atlyginimo principo taikymo. Šis principas yra įtvirtintas LR CK 6.283 straipsnyje, kuris yra taikomas tik deliktinės atsakomybės atveju. Atsakant į klausimą dėl šio principo taikymo, svarbu nepamiršti, jog neturtinė žala yra padaroma neteisėtais veiksmais, kuriais pažeidžiami teisės saugomi ir ginami piniginės išraiškos neturintys (neturtiniai, nematerialūs) juridinio asmens interesai. Būtent todėl, juridinio asmens reputacijos pažeidimo atveju visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Tokios pozicijos laikosi ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse ne kartą yra pasisakęs dėl neturtinės žalos atlyginimo apimtys. Jo nuomone, teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtus praradimus. Byloje, iškeltoje pagal N.Žungailienės ieškinį, teismas konstatavo: „neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas (*restitutio* ir *integrum*) objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas numato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, praradimus)“⁸⁴. Analogišką nuostatą galima rasti ir kitoje 2004 metų byloje⁸⁵. Tiesa, daugumoje bylų, kuriose pasisakoma dėl neturtinės žalos atlyginimo kaip kompensacijos, yra kalbama apie fiziniams asmenims padarytą neturtinę žalą, tačiau šiame darbe jau buvo konstatuota, jog juridinio asmens atveju reputacija yra neturtinė vertybė, kuri gali būti ginama civiliniais teisių gynybės būdais, todėl reiktų konstatuoti, jog teismo pasisakymas dėl neturtinės žalos kompensavimo turi būti taikomas ir sprendžiant ginčus dėl juridinio asmens reputacijos gynimo.

Teismai ne kartą yra pažymėję, kad neturtinės žalos taikymo esmė yra ta, kad vien tik atitinkamos turtinės teisės pažeidimas *ex facto* nereiškia ir neturtinės žalos padarymo⁸⁶. Vadinasi, visada, neaplenkiant ir tų atvejų, kai ginama juridinio asmens

⁸⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. N.Žungailienė v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus Troleibusai“ Nr. 3K-3-371/2003.

⁸⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. O.Rysis, M.Rysytė, V.Rysytė, J.Komarona ir N.Komarovas v. Specialios VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos. Nr. 3K-3-16/2004.

⁸⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 24 d. nutartis c. b. T.Gedmintienė v. R.Švilpa ir UAB „Brolių Tomkų leidykla. Nr. 3K-3-294/2003.

reputacija, neturtinės žalos atlyginimui už neturtinių teisių pažeidimą yra būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos:

- Neteisėti veiksmai. Įstatymai įpareigoja asmenį susilaikyti nuo veiksmų, kuriais būtų pakenkiama kito visuomenės nario ar ūkio subjekto neturtinėms vertybėms (nagrinėjamu atveju, tai – juridinio asmens reputacija). Šios pareigos konstatavimas yra viena iš sąlygų atlyginti neturtinę žalą.
- Priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos.
- Neteisėtus veiksmus padariusio asmens kaltė.
- Žala. Čia susiduriame su neturtinės žalos kaip pagrindo atlyginti žalą įrodinėjimo problema. Neturtinė žala gali būti įrodinėjama rašytiniais įrodymais, ekspertų išvadomis, liudytojų parodymais, šalių paaiškinimais ir kita, t.y. yra leidžiamos visos įmanomos įrodinėjimo priemonės.

Rusų teisės mokslininkas A.Erdelevskis yra atkreipęs dėmesį į tai, kad neturtinė žala pasireiškia per asmens fizinius ir psichinius kentėjimus ir neturtinės žalos buvimą reikia konstatuoti priklausomai nuo to, kaip elgiasi nukentėjusysis, nes tai priklauso nuo kiekvieno nukentėjusiojo individualių savybių⁸⁷. Šis mokslininkas siūlo nustatyti neturtinės žalos prezumpciją ir kiekvienu neturtinės vertybės pažeidimo atveju konstatuoti, jog yra padaryta neturtinė žala. Tačiau, nustatant, ar buvo padaryta neturtinė žala, neužtenka konstatuoti nukentėjusiojo dvasinių išgyvenimų (juridiniam asmeniui išvis negali būti taikomi tokie kriterijai), nes turi būti atsižvelgta ir į patį pažeidimo pobūdį, ir į pažeistas vertybes. LAT nutartyje buvo suformuluotas dar vienas vertinimo kriterijus – teigiama, jog pakankamas pagrindas atsakomybei nuostolių atlyginimo forma atsirasti yra tai, kad paskleistas tikrovės neatitinkančias žinias bendražmogiškos moralės požiūriu būtų galima įvertinti kaip galinčias pažeminti asmenį visuomenės akyse arba sumažinti paties savęs kaip asmenybės vertinimą⁸⁸.

Taigi, išanalizavus juridinio asmens neturtinės žalos atlyginimo pagrindus, galima teigti, jog teismui vertinant, ar yra pagrindas atlyginti neturtinę žalą, turi būti nustatytas žalos padarymo faktas. Ši aplinkybė turi būti nustatoma atsižvelgiant tiek į nukentėjusiosios šalies paaiškinimus, byloje surinktus įrodymus bei į pačią pažeistą vertybę, tiek ir į visuomeninį tokio pažeidimo vertinimą.

⁸⁷ S.Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // Jurisprudencija. 2005. t.71(63). P.9.

⁸⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 24 d. nutartis c. b. I. Jupatovas v. AB „Vakarų laivų gamykla“ Nr. 3K-3-391/2003.

Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnyje teigiama, jog žala, atsiradusi dėl šio įstatymo pažeidimų, atlyginama Civilinio kodekso nustatyta tvarka. Ankstesnė šio įstatymo redakcija neturtinės žalos atlyginimo klausimus reglamentavo kitaip nei LR CK.

Naujame Civiliniame kodekse nėra numatyta neturtinės žalos atlyginimo ribų (tokios ribos nustatytos ankstesnėje Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoje). Šio kodekso 6.250 straipsnio antrojoje dalyje yra numatytos aplinkybės, į kurias teismas turi atsižvelgti nustatydamas neturtinės žalos dydį:

- Padarytos žalos pasekmės. Vertindamas šia aplinkybę juridinio asmens reputacijos gynimo byloje, teismas turėtų atsižvelgti į asmens patirtų praradimų dydį bei jų įtaką tolesnei veiklai. 2003 m. lapkričio 5 d. LAT nutartyje yra pažymima, kad nustatant neturtinės žalos dydį, būtina atsižvelgti į pažeidimo sunkumą ir jo įtaką tolesniam asmens gyvenimui⁸⁹. Kaip ir daugeliu minėtų atvejų, šioje byloje buvo kalbama apie žalos dydžio nustatymą, kai nukentėjusysis yra fizinis asmuo, tačiau šios teismo suformuluotos taisyklės turi būti laikomasi ir nustatant juridiniam asmeniui padarytos neturtinės žalos dydį.
- Žalą padariusio asmens kaltė. Šios aplinkybės nustatymas priklauso nuo pažeidžiamos vertybės ir paties pažeidimo pobūdžio. Pavyzdžiui, LAT senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarime konstatuota, kad žalos dydį lemiantis žinių paplitimo mastas nustatomas įvertinant atsakovo galimybę numatyti, kaip plačiai tam tikroje aplinkoje paskleistos tokios žinios galėjo paplisti įprastinėmis sąlygomis.
- Žalą padariusio asmens turtinė padėtis. Nustatant šį kriterijų, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nukentėjusiojo juridinio asmens turtinė padėtis neturėtų turėti reikšmės nustatant neturtinės žalos dydį.
- Padarytos turtinės žalos dydis. Vertinant šią aplinkybę, verta prisiminti, kad atsakomybė už reputacijos pažeidimą ir tuo padarytą neturtinę žalą nėra tiesiogiai priklausoma nuo turtinės žalos padarymo fakto.
- Kitos turinčios reikšmės bylai aplinkybės. Jos yra nustatomos kiekvienu konkrečiu atveju teismui nagrinėjant bylą.
- Sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijai.

⁸⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. N.Chmelevskienė v. UAB „Club 8 Company“ Nr. 3K-3-1049/2003.

Neturtinė žala, išreikšta pinigais, vadinama bendraisiais nuostoliais ir tokių nuostolių dydis teisme nėra įrodinėjamas, o nustatomas teismo pagal aukščiau išvardintus kriterijus. Tokiose bylose yra įrodinėjami būtent šie šeši žalos nustatymo kriterijai. Įdomu paminėti, jog kai kurie teisinės literatūros autoriai pasisako už tai, kad atlygintinos neturtinės žalos dydis turėtų būti lygus pajamoms, kurias atsakovas gavo iš teismo neteisėta pripažintos veiklos, lėmusios neturtinę žalą, arba net didesnis negu gautos pajamos⁹⁰. Toks vertinimas būtų logiškas ir atitiktų nuostatą, jog negali būti pelnomasi iš neteisėtos veiklos.

Labai svarbu, kad kiekvienu atveju teismai įvertintų šiuos aukščiau paminėtus kriterijus, o ne apsiribotų tik jų išvardinimu. Taip būtų suformuotas konceptualus požiūris į neturtinės žalos atlyginimo institutą, jis būtų taikomas dažniau ir ne taip išplečiant jo taikymo ribas.

⁹⁰ L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.264.

4. JURIDINIO ASMENS REPUTACIJOS GYNIMAS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISME

Bylose dėl pažeistos reputacijos gynimo yra labai svarbus konstitucinių teisių derinimo klausimas. Sprendžiant klausimą, ar visuomenės informavimo priemonėse paskleisti duomenys pažeidė asmens reputaciją, būtina nustatyti, ar visuomenės informavimo priemonė, kurios pagrindinė funkcija sąžiningai informuoti visuomenę apie valstybės ir pasaulio įvykius, pažeidė LR Konstitucijos 25 straipsnyje nustatytos teisės skleisti informaciją ribas. Taigi kiekvieną kartą sprendžiant tokio pobūdžio ginčus reikia vadovautis proporcingumo principu. Esant prieštaravimui tarp teisės į reputaciją gynimo ir teisės gauti bei skleisti informaciją ir idėjas bei teisės turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, būtina nustatinėti, ar buvo išlaikyta šių konstitucinių vertybių pusiausvyra, atsižvelgiant į duomenis paskleidusio asmens tikslus ir jo elgesį.

LR Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje dalyje yra numatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę ar ginti konstitucinę santvarką.

Nuo 1995 metų šių santykių reguliavimo srityje didelės įtakos turi ir vienas svarbiausių Europos Tarybos dokumentų – 1950 m. lapkričio 4 dieną priimta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁹¹, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. Juridinio asmens reputacijos gynimo atveju labai svarbus yra Konvencijos 10 straipsnis ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jo taikymo ir aiškinimo praktika.

Konvencijos 10 straipsnis įtvirtina nuomonės ir išsireiškimų laisvę. Nuomonės reiškimo laisvė yra laikoma viena iš svarbiausių sąlygų demokratinės visuomenės o taip pat ir atskiro individo vystymuisi. Nagrinėjamas straipsnis skelbia, jog kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai – teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Taip pat Konvencijoje paminėta, jog šis straipsnis neturi kliudyti valstybėms kelti reikalavimą licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas.

Nepaisant to, kad Konvencijos 10 straipsnis laikomas vienu iš svarbiausių demokratinės visuomenės pagrindų, nuomonės reiškimo laisvė pagal šį straipsnį nėra ir negali būti absoliuti. Valstybė, Konvencijos dalyvė, turi teisę apriboti šią laisvę, tačiau

⁹¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Žin., 1995. Nr. 40-987.

gali tai daryti tik laikydamasi 10 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų, kurios numato, jog naudojimasis šiomis laisvėmis (kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe) gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti. Jei valstybė, apribodama nuomonės reiškimo laisvę, nesilaiko minėto straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų ir reikalavimų, tokie veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip Konvencijos pažeidimas. Teisėtų apribojimų atvejai turi būti numatyti įstatyme ir galimi tik tada, kai jie yra būtini demokratinėje visuomenėje.

Nuomonės reiškimo laisvės apribojimus, numatytus Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, galima skirstyti į tris grupes⁹²:

- 1) skirtus apsaugoti viešiesiems interesams (nacionalinis saugumas, teritorijos vientisumas, visuomenės saugumas, užkirtimas kelio nusikaltimams, sveikatos ir moralės apsauga);
- 2) skirtus kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti (kitų asmenų teisių bei orumo apsauga, užkirtimas kelio slaptos informacijos atskleidimui);
- 3) teisminės valdžios bešališkumui ir autoritetui garantuoti.

Šis skirstymas iš pirmo žvilgsnio atrodo gana platus, tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad bet kokie apribojimai yra galimi tik tada, kai jie numatyti įstatyme ir kai jie būtini „demokratinėje visuomenėje“. Atsakant į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinais reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra – nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.

Strasbūro teismo praktika⁹³ orientuojasi į tai, kad sprendžiant konfliktą, kilusį tarp teisės skleisti informaciją ir teisės į reputacijos gynimą, būtina vadovautis šių teisių pusiausvyros ir tarpusavio derinimo principais, t.y. vadinamuoju proporcingumo principu⁹⁴. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime⁹⁵

⁹²D.Jočienė. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė. 2001. Nr.39.P. 34.

⁹³P. Van Dijk, G.J.H. van Hofv. Theory and practice of the European Convention of Human Rights. Second Edition. Kluwert law and taxation publishers. Deventer-Boston. 1990. P.408.

⁹⁴L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.261.

⁹⁵Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. Vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1,3 ir 11

taip pat yra pažymėjęs, kad pagrindinių teisių ir laisvių apribojimas sietinas su konkuruojančių vertybių racionali santykiu, atsižvelgiant į teisėtumo ir būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijus.

Nagrinėjant reputacijos gynimo ypatumus, verta trumpai aptarti tris esminius šių bylų nagrinėjimo Europos Žmogaus Teisių Teisme kriterijus.

Visų pirma, įsikišimas į saviraiškos laisvę turi būti numatytas įstatymo. Teisės norma, kurią pritaikius gali būti pažeista juridinio asmens reputacija, negali būti laikoma įstatymu, jei ji nesuformuluota pakankamai aiškiai. Pavyzdžiui, byloje *Rotaru prieš Rumuniją*⁹⁶ ir *Petra prieš Rumuniją*⁹⁷ teismas nusprendė, kad vietiniai įstatymai neatitiko šių reikalavimų, nes piliečiai negalėjo nuspręsti ar jiems tos priemonės bus taikomos, ar ne. Įdomus vertinimas atsispindi ir pakankamai naujame – 2005 metų sprendime. Jame Europos Žmogaus Teisių Teismas akcentavo, jog Konvencijos 10 straipsnis pats savaime neuždraudžia numatyti išankstinius suvaržymus tam tikrai informacijos perdavimo formai, tačiau, teismo nuomone, ten, kur šios formalios procedūros neįvykdymas baudžiamas kriminaline bausme, kaip ir yra šioje konkrečioje byloje, įstatymai turi tiksliai apibrėžti šią procedūrą ir jos pritaikomumą kiekvienu atveju⁹⁸. Šioje byloje Turkijos baudžiamasis teismas nurodė, kad pareiškėjų atlikti veiksmai (teksto perskaitymas tam tikrame asmenų rate) patenka į asociacijų įstatymo reguliuojamą sritį, t.y. tokių veiksmų atlikimas reikalavo tam tikros išankstinės procedūros. Buvo konstatuota, kad šiuo atveju, tokiu interpretavimu buvo nepagrįstai išplėsta įstatymo reguliavimo sritis ir kad toks įstatymo aiškinimas negalėjo būti pagrįstai numanomas. Atsižvelgiant į šios bylos aplinkybes pareiškėjai negalėjo numatyti, kad jų veiksmai gali būti kvalifikuojami pagal aptariamą Turkijos įstatymą, todėl šioje byloje buvo konstatuotas Konvencijos 10 straipsnio pažeidimas. Vadinasi, kiekvienu atveju reikia atkreipti ypatingą dėmesį į tai, ar įstatyme yra pakankamai tiksliai ir aiškiai apibrėžiama tam tikra išankstinė procedūra ir ar ieškovui teisme bus suprantama, kad tokią procedūrą jis privalėjo atlikti, ypač atkreipiant dėmesį į tuos atvejus, kai už šių veiksmų neatlikimą gali būti taikoma ir baudžiamoji atsakomybė.

straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. Vasario 2 d. d nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1997. Nr. 15-314.

⁹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gegužės 04 d. sprendimas byloje *Rotaru prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 28341/95.

⁹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje *Petra prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 27273/95.

⁹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. sausio 25 d. sprendimas byloje *Kandemirci prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 37096/97 ir 37101/97.

Antrasis minėtas kriterijus yra, ar įsikišimo į saviraiškos laisvę tikslas yra numatytas Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje. Tai – saugumas, teritorinis vientisumas, viešosios tvarkos interesai, siekimas užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat siekimas apsaugoti kitų asmenų orumą ir teises, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui bei siekimas garantuoti teisminės valdžios autoritetą ir nešališkumą. Čia pateikiamas baigtinis vertybių sąrašas ir tai reiškia, jog jokie kiti kriterijai negali būti pagrindas apriboti saviraiškos laisvę. Pažymėtina, jog kiekvienu atveju teismas įsikišimo į saviraiškos laisvę tikslą vertina labai atsargiai ir nuodugnai. Štai byloje *Gumus ir kt. Prieš Turkiją* teismas netgi išnagrinėjo ir šalies problemas susijusias su apsauga nuo terorizmo, nes byloje buvo sprendžiamas ginčas dėl to, kad laikraščio straipsnyje buvo išsakyta kritika dėl Turkijos politikos kurdų atžvilgiu⁹⁹. Tačiau, nepaisant to, kad šiame straipsnyje buvo ir gana kandžių tezių ir, kad jame buvo piešiamas neigiamas Turkijos politikos paveikslas, vis dėlto teismas nutarė, kad juo nebuvo skatinamas smurtas, ginkluotas pasipriešinimas ar maištas, taip pat teismas nustatė, jog tai nebuvo panašu ir į neapykantos skleidimą ir dėl to buvo pripažinta, kad pareiškėjams skirta laisvės atėmimo bausmė bei bauda yra neproporcinga siekiamam tikslui. Teismas kitoje byloje taip pat yra pasisakęs, jog žodžio laisvė negali būti naudojama Konvencijos garantuotų teisių ir laisvių griovimui¹⁰⁰. Šiame sprendime buvo pritaikyta vadinama tolerancijos paradokso teorija: absoliuti tolerancija gali vesti prie tolerancijos, kuri skatina netoleranciją, ir tai gali sugriauti pačią toleranciją¹⁰¹.

Dėl trečiojo kriterijaus – būtinumo demokratinėje visuomenėje – kyla daugiausiai diskusijų. Šiuo atveju teismas privalo laikyti jau anksčiau šiame darbe minėto proporcingumo principo ir atsakyti į klausimą, ar priemonės buvo proporcingos siekiamam tikslui ir būtinos demokratinėje visuomenėje. Svarbu šiuo atveju ne tik įsikišimo būtinybė, bet ir mastas. Pavyzdžiui, byloje *Ceylan prieš Turkiją*¹⁰², *Tammer prieš Estiją*¹⁰³, teismas naudodamasis savo nuožiūros teisė netgi patikrino nacionalinių teismų sprendimus Konvencijos 10 požiūriu. Byloje *Sokolowski prieš Lenkiją* teismas aiškino politinio pobūdžio brošiūros turinį siekdamas nustatyti, ar asmens nuteisimas už šmeižtą bei kaltinimas, jog jis ruošėsi įvykdyti vagystę atitiko šio – trečiojo – kriterijaus

⁹⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. kovo 5 d. sprendimas byloje *Ceylan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 40303/98.

¹⁰⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Kuhnen prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 233556/94.

¹⁰¹ Freedom of Expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention of Human Rights // Human rights handbooks No 2. Council of Europe. 2000. P.7.

¹⁰² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Ceylan prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 233556/94.

¹⁰³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Tammer prieš Estiją*, pareiškimo Nr. 41205/98.

reikalavimus¹⁰⁴. Europos Žmogaus Teisių Teismas išaiškino, jog brošiūros turinys be jokios abejonės yra susijęs su klausimais, kurie yra svarbūs visai visuomenei ir dėl šių priežasčių toks klausimas turi būti viešai diskutuojamas visuomenėje. Teismo sprendimą, jog Lenkijos teismų veiksmai neatitiko būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijaus, papildė dar ir tai, kad brošiūra buvo išplatinta tik 150 egzempliorių, o bauda, kuri asmeniui buvo paskirta lygi jo mėnesio pajamoms, jau nekalbant apie laisvės atėmimo bausmės skyrimą. Kitoje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas ypatingą dėmesį atkreipė į tai, kad pareiškėjas buvo apkaltintas ir nuteistas kalėti už propagandos apie Turkijos tam tikro politinį judėjimą skleidimą, netgi neatsižvelgiant į tai, kad ginčijamas straipsnis niekada nebuvo išplatintas – straipsnis buvo uždraustas prieš išplatinant laikraštį¹⁰⁵. Taip pat šioje byloje buvo pažymėta, jog nepaisant to, kad bausmė pareiškėjui buvo atidėta, ar šiaip ar taip jam teko susidurti su didelės bausmės grėsme (*threat of heavy penalty*). Konvencijos 10 straipsnio pažeidimas buvo paaiškintas tokiais motyvais: pareiškėjo nuteisimas buvo neproporcingas siekiamam tikslui, todėl tokios bausmės negalima laikyti kaip būtinos demokratinėje visuomenėje.

Europos Žmogaus Teisių Teismas bylų, susijusių su juridinio asmens reputacijos gynimu yra išnagrinėjęs itin mažai. Tad daugely minėtų bylų buvo ginami fiziniai asmenys. Tačiau šiame darbe jau konstatuota, kad ginant reputaciją galime taikyti tuos kriterijus ir taisykles, pagal kurias ginama fizinių asmenų garbė ir orumas. Žinoma, svarbu turėti omeny ir tam tikrus skirtumus, pavyzdžiui, jau aptartas problematinis neturtinės žalos atlyginimo klausimas.

¹⁰⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. kovo 29 d. sprendimas byloje Sokolowski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 75955/01.

¹⁰⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Halis prieš Turkiją, pareiškimo Nr. 30007/96.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 straipsnyje skelbiama, jog juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso taisyklės yra taikomos ir ginant pažeistą juridinio asmens dalykinę reputaciją t.y. gerą firmos vardą. Juridinio asmens reputacija yra pirmiausia susijusi su šio asmens socialine bei ekonomine veikla. Dalykinė reputacija apibrėžiama kaip neturtinio pobūdžio vertybė, kurios apsaugą garantuoja teisė. Neturtinio pobūdžio vertybė juridinio asmens atveju reiškia gerą juridinio asmens vardą. Įstatymuose vartojamų sąvokų garbė ir orumas atitinkmuo yra asmens reputacija.
2. Teismai ne visada pakankamai dėmesio skiria sąvokų bei atitinkamų terminų apibūdinimui ir vartojimui, o tai trukdo formuoti vienodą teismų praktiką nagrinėjamu klausimu. Jau vien laikantis LAT senato 1998 m. gegužės 15d. nutarimo septinto punkto reikalavimo, jog fizinio asmens yra ginama garbė ir orumas, o juridinio asmens – geras vardas, būtų galima išspręsti nemažą dalį netikslumų. Žinoma, liktų neišspręstas „reputacijos“ ir „dalykinės reputacijos“ sąvokų vartojimas, kuriam išaiškinti praverstų ir įstatymų leidėjo įsikišimas. Šias spragas galima būtų įvardinti ir kaip vieną iš priežasčių, dėl kurių juridiniai asmenys pakankamai retai gina pažeistą savo gerą vardą.
3. Ginant juridinio asmens reputaciją (kaip ir fizinio asmens garbę ir orumą) yra privalomas ikiteisminis pažeistų teisių gynbos būdas. Tai reiškia, kad asmuo pirmiausia turi kreiptis į duomenis paskleidusią visuomenės informavimo priemonę su raštišku prašymu paneigti paskleistus duomenis. Atsakymo teisė yra viena iš asmeninių neturtinių teisių, t.y. reputacijos gynbos formų, todėl šiuo atveju, kaip ir ginant kitas asmenines neturtines teises, turi būti taikomos bendrosios Civilinio kodekso nuostatos bei netaikoma ieškinio senatis.
4. Juridinio asmens reputacijos apsaugai svarbios ir žurnalistų savireguliacijos institucijos. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos veikla palengva išibėgėja šių teisinių santykių srityje. Kuo populiariesnis tampa toks teisių gynbos būdas, tuo labiau tikėtina, kad vis daugiau susivienijimų gins pažeistas savo teises. Kaip žinia, juridiniai asmenys palyginus retai gina savo gerą vardą, tačiau tai nereiškia, jog menkinant susivienijimo reputaciją jam nėra pakenkiama.

5. Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklą apibrėždamas įstatymų leidėjas nevysiškai tiksliai suformulavo šią straipsnio dalį, pamiršdamas paminėti reputacijos ar dalykinės reputacijos sąvoką. Neįrašius šios sąvokos gali susidaryti klaidinga nuomonė, jog Žurnalistų etikos inspektorius negina pažeistų juridinio asmens teisių, tačiau taip jokių būdu neturėtų būti – tai patvirtina ir to paties 50 straipsnio 2 dalis, kurioje vardinant, kokius sprendimus gali priimti inspektorius yra minima ir juridinio asmens dalykinė reputacija. Ši institucija itin mažai dėmesio skiria juridinio asmens reputacijai. Tačiau norėtųsi pastebėti, jog į tai dėmesį yra atkreipęs ir Lietuvos Respublikos Seimas (toliau šiame darbe LRS), kuris įpareigojo šia instituciją efektyviau nagrinėti tokio pobūdžio skundus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pasisakęs, jog žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas teismų pagrįstai vertinamas kaip rašytinis įrodymas, nors prejudicinės galios jis neturi.
6. Juridinio asmens reputacija, remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais yra ginama, kai nustatoma šių faktų visuma:
 - a) žinių paskleidimo faktas;
 - b) faktas, jog paskleistos žinios yra apie ieškovą;
 - c) faktas, jog paskleistos žinios žemina juridinio asmens reputaciją;
 - d) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Sveikintina tai, jog kai kuriose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse yra nurodomos atskiros Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos, jos analizuojamos ir pritaikomos konkrečioms nagrinėjamos situacijoms, nutartyse aptariami šio teismo išaiškinimai aktualiais nagrinėjamais klausimais.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso taikymas ginant juridinio asmens reputaciją kelia diskusijų. Analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus, peršasi išvada, jog juridinis asmuo negalėtų ginti savo teisių pagal LR BK 154-155 straipsnius, nes abiejų straipsnių sudėtyje kaip nusikaltimo objektas yra minimas tik fizinis asmuo. Teismų praktika šiuo klausimu yra skurdi – per visą nepriklausomybės laikotarpį baudžiamųjų bylų dėl šmeižimo buvo vos keletas. Situaciją apsunkina ir tai, jog visos bylos buvo susijusios su fizinio asmens šmeižtu ar įžeidimu, o dėl juridinio asmens apšmeižimo kol kas nėra nei vienos bylos. Pasižiūrėjus į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, nekyla abejonių – baudžiamoji teisė gina juridinį asmenį.
8. Ginant juridinio asmens reputaciją svarbu yra atriboti žinią nuo nuomonės. Žinia yra visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi)

duomenys. Nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas. Juridinio asmens teisės yra ginamos tik tada kai paskelbiami tikrovės neatitinkantys duomenys. Tai patvirtina ir aptarta Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

9. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, juridinis asmuo turi teisę pareikšti ieškinį dėl turtinės ir dėl neturtinės žalos atlyginimo. Reikalavimą atlyginti turtinę ir neturtinę žalą teismas nagrinėja nepriklausomai nuo to, ar tokius duomenis paskleidęs asmuo juos paneigė, ar ne. Remiantis įstatymų leidėjo pozicija ir aiškinant teisės normas lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, galime daryti išvadą, jog viena iš neturtinių vertybių saugomų civilinės teisės yra juridinio asmens reputacija, kuri gali būti ginama civiliniais teisių gynbos būdais. Būtent dėl šios priežasties visi teismo pasisakymai dėl neturtinės žalos kompensavimo turi būti taikomi ir sprendžiant ginčus dėl juridinio asmens reputacijos gynimo.
10. Ginant reputaciją labai svarbus yra teisių derinimo bei proporcingumo principai. Konvencijos 10 straipsnis laikomas vienu iš svarbiausių demokratinės visuomenės pagrindų, tačiau nuomonės reiškimo laisvė pagal šį straipsnį nėra absoliuti. Valstybė, Konvencijos dalyvė, turi teisę apriboti šią laisvę, tačiau gali tai daryti tik laikydamasi 10 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad bet kokie apribojimai yra galimi tik tada, kai jie numatyti įstatyme, būtini „demokratinėje visuomenėje“. Atsakant į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinais reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra – nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr.33-1014(1).
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40-987.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
7. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 75-2272;
8. 1996, Nr. 71-1706.
9. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 81-1514.
10. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gegužės 2 d. nutarimas Nr. X-586 „Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų veiklos ataskaitos“ // Valstybės žinios. 2006. Nr. 51-1862.

Specialioji literatūra

1. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilnius, 2000.
2. D.Jočienė. Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė. 2001. Nr.39.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Justitia. Vilnius, 2002.
4. L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004.
5. L.Meškauskaitė. Žiniasklaidos pažeistų asmens teisių gynimo būdai // Teisė. 2005. Nr.47.
6. L.Meškauskaitė. Galimybė apginti juridinio asmens reputaciją // Juristas 2005. Nr.11.
7. Mikelėnas V. Asmens reputacijos gynimas: lyginamoji analizė // Teisė. 1995. Nr. 29.
8. S.Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // Jurisprudencija. 2005. t.71(63).
9. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 1951.
10. P. Van Dijk, G.J.H. van Hofv. Theory and practice of the European Convention of Human Rights. Second Edition. Kluwert law and taxation publishers. Deventer-Boston. 1990.
11. Freedom of Expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention of Human Rights // Human rights handbooks No 2. Council of Europe. 2000.

Praktinė medžiaga

Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. Vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1,3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. Vasario 2 d. d nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios. 1997. Nr. 15-314;
2. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 27 d. nutartis b. b. Pagal J.Užkurkos skundą, Nr. 2K-3-1017/2001, S-2. 12.1.3.3;
3. LAT senato nutarimas Nr. 1, priimtas 1998 m. gegužės 15 d. // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. Nr. 9. 1998;
4. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 18 d. nutartis c. b. P.Lungys ir kt. v. UAB "TELE-3"; ir kt.. Nr. 3K-3-647/1999;
5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 7 d. nutartis c. b. V.Liatukas v. Lietuvos advokatų taryba. Nr. 3K-3-133/2000;
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. Vilniaus krepšinio klubas „Rytas“ v. UAB „Veidas“. Nr. 3K-3-1286/2000, kat. 40;

7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. Z.Laureckas v. UAB „Sekundės laikraštis“ ir kt.. Nr. 3K-3-1348/2000;
8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. UAB „Klevo lapas“ v. UAB „Respublikos“ leidiniai“. Nr. 3K-3-556/2001;
9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. A.Skirmantas v. P.Jurgutavičius, Nr. 3K-3-528/2001, kat. 16.9;
10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis c. b. V.Toropov v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento pakrančių apsaugos tarnyba. Nr. 3K-7-688/2001. kat. 39.
11. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 15 d. nutartis c. b. A.Beržinis v. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija. Nr. 3K-3-944/2001;
12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis c. b. B.Kaplanas v. S.Alperavičius. Nr. 3K-3-377/1999, kat.40.
13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 17 d. nutartis c. b. L.Kniukšta v. V.Žutauto leidybos įmonė „Kriminalistika“ ir kt. Nr. 3K-3-988/2001, kat. 20.6;
14. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 22 d. nutartis c. b. S.Vaikšnoras v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Nr. 3K-3-970/2001;
15. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 4 d. nutartis c. b. O.Juška v. UAB „Leosana“. Nr. 3K-3-379/2002;
16. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis c. b. D.Gudynienė ir D.Gudynienės PĮ. v. UAB „Lietuvos rytas“ ir UAB „Gorila“. Nr. 3K-3-455/2002;
17. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 15 d. nutartis c. b. K.Griciūnienė v. UAB S.Griciūnienė. Nr. 3K-3-732/2002;
18. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 20 d. nutartis c. b. Lietuvos politinių kalinių partija v. A.Ragaišienė, J.V.Šimanskui, B.Vaišnoriui, J.Markaitienei. Nr. 3K-3-1369/2002;
19. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 24 d. nutartis c. b. T.Gedmintienė v. R.Švilpa ir UAB „Brolių Tomkų leidykla. Nr. 3K-3-294/2003.
20. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 24 d. nutartis c. b. I. Jupatovas v. AB „Vakarų laivų gamykla“ Nr. 3K-3-391/2003;
21. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. N.Žungailienė v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus Troleibusai“ Nr. 3K-3-371/2003;
22. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis c. b. A.Salamakinis v. UAB "Rinkos aikštė". Nr. 3K-3-687/2003, kat. 20.6;
23. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. N.Chmelevskienė v. UAB „Club 8 Company“ Nr. 3K-3-1049/2003;
24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. J.Švitra v. AB "Šviesa" ir kt. Nr. 3K-3-156/1999;
25. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. UAB "Rožių alėja" v. UAB "Respublikos leidiniai". Nr. 3K-3-1077/2003;
26. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. O.Rysis, M.Rysytė, V.Rysytė, J.Komarona ir N.Komarovas v. Specialios VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos. Nr. 3K-3-16/2004.
27. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis c. b. V.Baironienė ir R.Žižiūnaitė v. AB "Panevėžio duona". Nr. 3K-3-513/2004.
28. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. UAB "Naujasis aitvaras" v. V.Saveljevas. Nr. 3K-3-630/2004;
29. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. J.Varapnickaitė-Mažylienė. v. UAB „Lietuvos aidas“. Nr. 3K-3-600/2004;
30. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 23 d. nutartis c. b. Unilever N.V. v. UAB „Varta“. Nr. 3K-3-150/2005;
31. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis c. b. Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“. Nr. 3K-3-541/2005;
32. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. A. B. v. Kauno m. vyriausias policijos komisariatas. Nr. 3K-3-21/2006;
33. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartis c. b. L.P. v. UAB A.M.P. Nr. 3K-3-65/2006;
34. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis c. b. UAB „Simon Louwerse International Transport“ v. UAB „Dinaka“. Nr. 3K-3-169/2006;
35. Kauno apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 20-2-123/96;
36. Tauragės rajono apylinkės teismo 2002 m. Balandžio 26 d. b.b Nr. 1-137-01/02;
37. Klaipėdos apygardos teismo 2002 m. spalio 28 d. nutartis b.b. Nr. 2A-423/20002;
38. Trakų rajono apylinkės teismo 1996 m. liepos 31 d. sprendimas c.b. Nr. 2-820/96;

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

39. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. Balandžio 26 d. sprendimas byloje Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę (Nr.1), pareiškimo Nr. 6538/74, Serija A Nr. 82;
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. Liepos 8 d. sprendimas byloje Lingens prieš Austriją, pareiškimo Nr. 9815/82, Serija A Nr. 103;
41. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje Petra prieš Rumuniją, pareiškimo Nr. 27273/95, Reports of Judgements and Decisions 1998-VIII;
42. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Ceylan prieš Turkiją, pareiškimo Nr. 233556/94, Reports of Judgements and Decisions 1999-IV;
43. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. gegužės 04 d. sprendimas byloje Rotaru prieš Rumuniją, pareiškimo Nr. 28341/95, Reports of Judgements and Decisions 2000-V;
44. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje Tammer prieš Estiją, pareiškimo Nr. 41205/98, Reports of Judgements and Decisions 2001-I;
45. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Halis prieš Turkiją, pareiškimo Nr. 30007/96;
46. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. sausio 25 d. sprendimas byloje Kandemirci prieš Turkiją, pareiškimo Nr. 37096/97 ir 37101/97;
47. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Ceylan prieš Turkiją, pareiškimo Nr. 40303/98.
48. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. kovo 29 d. sprendimas byloje Sokolowski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 75955/01;
49. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. Gegužės 15 d. sprendimas byloje Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 68416/01.

Elektroniniai dokumentai

1. LR civilinio kodekso 7 str., 7(1) str. ir LR Visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas APŽVALGA. [interaktyvus]. 1998, [žiūrėta 2007-03-01], Prieiga per internetą: www.lat.lt
2. Žurnalistų etikos inspektorius. [interaktyvus]. 2006, [žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/zetika
3. Žurnalistų etikos inspektoriaus 2005 metų ataskaita. Vilnius. [interaktyvus]. 2006, [žiūrėta 2007-03-01], Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/JZBTQXZB.PDF>
4. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos posėdžiai [interaktyvus] : 2006-03-06 Nr. 5; 2006-03-20 Nr. 6 (priimti du sprendimai); 2006-04-03 Nr. 7; 2006-08-28 Nr. 14; 2006-11-06 Nr. 17; 2007-01-08 Nr. 1 (priimti du sprendimai); 2005-07-11 Nr. 8; 2005-11-21 Nr. 14; 2004-05-03 Nr. 8; 2004-08-04 Nr. 13. [žiūrėta 2007-03-03]. Prieiga per internetą: <www.zlek.lt>

SANTRAUKA

Šiame darbe, remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais bei Lietuvos Aukščiausiojo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, nagrinėjama juridinio asmens reputacijos gynybos specifika.

Visų pirma aptariama juridinio asmens reputacijos bei dalykinės reputacijos sąvokos, jų atskyrimas, pateikiama pavyzdžių iš teismų praktikos. Rašto darbe smulkiai aptariamas ikiteisminis pažeistų teisių gnybos būdas – tai privaloma stadija šios kategorijos bylose. Taip pat nagrinėjama ir žurnalistų savireguliacijos institucijų veikla. Išsamiausiai aptariama Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija bei Žurnalistų etikos inspektorius.

Ginant juridinio asmens reputaciją, teismas turi nustatyti šių faktų visumą:

- a) žinių paskleidimo faktas;
- b) faktas, jog paskleistos žinios yra apie ieškovo;
- c) faktas, jog paskleistos žinios žemina juridinio asmens reputaciją;
- d) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės.

Siekiant išsamiai aptarti nagrinėjamą klausimą, kiekviena iš šių aplinkybių rašto darbe yra aptariamos atskirai – kiekvienos iš jų analizė paįvairinama pavyzdžiais iš teismų praktikos.

SUMMARY

WAYS OF REPUTATION DEFENCE OF LEGAL ENTITY

This paper deals with peculiarities of protection of a legal person's reputation according to the legal acts of the Republic of Lithuania, case law of the Supreme Court of Lithuania and the European Court of Human Rights.

First, concepts of reputation and business reputation of a legal person, as well as their differences are discussed, examples of case law are provided. The paper covers in detail the means of out-of-court protection of infringed rights – it is a mandatory stage in cases pertaining to this category. The work of press self-regulation institutions is also analysed. The issues related to the Ethics Commission of Journalists and Publishers and the Inspector of Journalist Ethics are discussed in most detail.

During the process of protection of a legal person's reputation, the court has to establish the totality of the following facts:

- a) the fact of dissemination of information;
- b) the fact that the disseminated information is related to the plaintiff;
- c) the fact that the disseminated information is defamatory to a legal person;
- d) the fact that the disseminated information is false.

In order to discuss the analysed issue in more detail, the paper covers each of the aforementioned circumstances separately. The analysis of each of the circumstances is illustrated by the examples from the case law.